

TERITORIJALNA ODBRANA

U raspravi su učestvovali: general-pukovnici Rajko Tanasković i Miodrag Janković, viceadmiral Josip Žužulj, general-majori Metodije Kotevski i Branko Jerkić, pukovnici Branko Bosanac, Živko Blagojev, Savo Čerečina i Mihajlo Vučinić i potpukovnik Remko Matušan.

Mihajlo VUČINIĆ

Intenzivan i brz razvoj teritorijalne odbrane istakao je i potrebu za svestranijim razmatranjem i teorijskim osvetljavanjem nekih dilema društveno-političkog, organizacijsko-formacijskog i doktrinarnog karaktera. Naime, naša zajednica je razvila veoma respektivne snage TO, a postignuti su i impresivni rezultati u broju, naoružanju i obuci jedinica, što se potvrdilo i na brojnim vežbama, bilo da su ih izvele jedinice TO samostalno ili u sadejstvu sa operativnim jedinicama.

Takvi rezultati obavezuju da se krene dalje i da se učini nov kvalitativni korak napred. Rezultati će, svakako, biti bolji ako se i teorijski razmotre otvoreni problemi, a njih — kao što je poznato — ima i u ovom domenu. To su problemi i dileme našeg razvoja. Zbog toga je redakcija i pokrenula ovu raspravu sa željom da se u nju uključi što širi krug naših saradnika i čitalaca.

Smatram da bi ova rasprava mogla obuhvatiti nekoliko suštinskih pitanja, koja su, po mom mišljenju, najznačajnija u sadašnjem trenutku razvoja teritorijalne odbrane.

Reč je, u prvom redu, o procesu područstvljavanja odbrane, s težištem na TO, i o nekim organizacijsko-formacijskim pitanjima, koja su od šireg značaja. U tom sklopu, predmet rasprave bi trebalo da budu i problemi strategijske uloge, načina upotrebe i obuke štabova i jedinica teritorijalne odbrane. S tim u vezi želeo bih da ukažem samo na neke momente u vezi sa procesom područstvljavanja odbrane.

Masovno, neposredno i aktivno učešće građana u vojnim, odnosno odbrambenim poslovima je društvena i politička suština procesa područstvljavanja. To je, kao što znamo, istorijski proces, koji je evi-

dentan gotovo u svim društveno-političkim sistemima i u svim modelima vojne organizacije savremenih država. Između ostalog, to je posledica sadašnjeg stepena društvenog razvoja, karaktera i fizionomije savremenih ratova. Znači, reč je o *univerzalnom procesu*. Ali, ipak, radi se o suštinskim razlikama u tom procesu, koje su uslovljene karakterom društveno-političkog sistema i klasnim interesima vladajućih struktura. Naime, suštinsko pitanje društvene suštine odbrane je u karakteru i društvenom obliku podruštvljavanja odbrane i vojne organizacije.

Polazeći od društvene suštine podruštvljavanja odbrane, očito se reflektuju *dva modela* tog procesa. U jednom, podruštvljavanje je posredno, državno i državno-etatističko. To je društveni oblik većine klasičnih modela odbrane u kojima državna regulativa ima odlučujuću ulogu. Podruštvljavanje se izražava samo u kvantitetu, u masovnom angažovanju ljudi i sredstava, koji su objekti tog veoma složenog i zamršenog procesa koji je, između ostalog, zamaskiran propagandnom indokrinacijom. Čovek se, zaista, teško snalazi u tom složenom procesu. Forma je pokrila sadržaj. Ipak, ono što je i pored masovnog angažovanja stanovništva i državnih struktura veoma uočljivo — to je uloga oružanih snaga, koje su okosnica i kreator celokupnog sistema, pa i procesa tzv. podruštvljavanja. Otuda sve veća uloga vojnog faktora u društvu, koja se manifestuje u specifičnim i veoma različitim oblicima militarizacije. Narodne mase su van kreativnog uticaja na proces podruštvljavanja. Karakter rata ne opredeljuju, znači, stepen angažovanja masa u pripremama za rat i njihovo učešće u ratu. Tako je i sa podruštvljavanjem.

S druge strane, imamo suštinski proces podruštvljavanja vezan za samoupravni socijalistički sistem i za kvalitetno novi odnos masa prema celokupnom društveno-političkom sistemu, pa i prema odbrani. U tom sistemu čovek je ona kreativna snaga, koja odlučuje o svim odnosima, pa i odbrambenim poslovima. Vojna organizacija bazira na Marksovoj tezi naoružanog naroda.

Rajko TANASKOVIĆ

PODRUŠTVLJAVANJE ODBRANE

Kada se govori o podruštvljavanju odbrane, mora se imati u vidu, pre svega, da je to klasno pitanje, koje ima svoj i teorijski i praktičan aspekt, oba podjednako i aktuelna i značajna. To, drugim rečima,

znači da je podruštvljavanje odbrane predmet marksističke nauke, jer prilaz svim ili skoro svim pitanjima iz oblasti opštenarodne odbrane u nas treba da bude sa naučnih — marksističkih pozicija, bez obzira na to koja se nauka ili naučne discipline bave pojedinim pitanjima iz ove društveno-politički izuzetno značajne oblasti. Ovo stoga ili prvenstveno zato što bismo zanemarivanjem klasne suštine podruštvljavanja odbrane mogli upasti u praktikizam i druge nezgode i čitavu stvar svesti na vojnozanatsku, tehničku i tehnološku problematiku, što je, doduše, takođe veoma važno, ali samo u kontekstu klasnog pristupa podruštvljavanju odbrane.

Naravno, kada razmatramo teorijske probleme podruštvljavanja odbrane, onda treba poći, čini se, od dve bitne premise: prve, da je teorija istinskog ili, tačnije, optimalnog podruštvljavanja odbrane izvedena — treba da je *izvedena iz teorije samoupravljanja*, koja se, uzgred rečeno, tek stvara i, druge, da *praksa podruštvljavanja odbrane u nas ide mnogo brže od teorije*, što je donekle i zakonita pojava u razvitku društva, što se mora uvažavati, ali istovremeno i nastojati da u teoriji suviše ne zaostajemo za praksom.

Izraze »suštinskog« i »optimalnog« podruštvljavanja odbrane nisam slučajno upotrebio. Radi se o tome da i u teoriji i u praksi postoji više modela podruštvljavanja odbrambenih poslova, zavisno od zemlje o kojoj je reč, od društveno-političkog sistema svake zemlje ponaosob. Međutim, i ako se ne mogu osporiti neki relevantni oblici podruštvljavanja odbrane čak i u kapitalističkim zemljama, sa sigurnošću se može tvrditi da između »podruštvljavanja« odbrane u tim zemljama i našeg podruštvljavanja postoje bitne — suštinske razlike, kao što postoje takođe razlike između podruštvljavanja odbrane čiji je nosilac radnička klasa i uopšte radni ljudi i podruštvljavanje koje sprovodi država, tj. državna administracija u ime radničke klase. Dakle, odgovor bi trebalo potražiti na pitanje: šta čini osnovu, šta su i koji su izvori podruštvljavanja odbrane u nas? Odgovorom na ovo pitanje odgovara se istovremeno i na drugo: o razlikama podruštvljavanja u svetu danas.

Pokušaću da u najkraćim crtama, više u vidu teza, odgovorim na ovo pitanje bez pretenzija, naravno, da sam baš pronašao i prava pitanja i jedino ispravne odgovore.

Koreni i izvori podruštvljavanja odbrane u nas nalaze se, treba ih tražiti, u tokovima našeg narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije. Kažem u »tokovima« zato što se podruštvljavanje nije dogodilo kao čin jednog trenutka, pa čak ni jedne vremenske strogo ograničene etape rata, niti je to pitanje koje se moglo i koje se može

dekretom ili odlukom rešavati. Ne, već se na područstvljavanje mora gledati kao na neprekidan proces. Naš rat bio je, kao što znamo, oslobodilački, pravedan, branili smo slobodu naroda i pravo na fizičku egzistenciju na svom tlu, jer nam je i to okupacijom bilo dovedeno u pitanje. Na drugoj strani mi smo baš zahvaljujući veoma širokoj oslobodilačkoj platformi rata mogli da izvodimo i socijalističku revoluciju, da našoj borbi damo klasno obeležje i sadržaj. U toj borbi naš narod, mislim na ogromnu većinu, video je svoj vlastiti nacionalni i društveni interes i zato je u njoj svesno masovno učestvovao, bilo u oružanim jedinicama ili na neki drugi način.

Postojali su, znači, objektivni uslovi za otvaranje procesa područstvljavanja odbrane, koje opet zbog objektivnih uslova nije u vreme rata moglo da dobije pun sadržaj niti da obuhvati celu zemlju i sve subjekte društva. Kao veoma bitan ograničavajući faktor područstvljavanja odbrane bili su okupator i domaći izdajnici, tj. kvilinske oružane formacije, tako da zbog toga jedan deo stanovništva nije mogao da dođe do izražaja bez obzira na to koliko je prihvatao ili nije prihvatao narodnooslobodilački rat kao svoj vlastiti klasni i socijalni interes. Inače, činjenica da se učešće naroda u ratu, i to skoro sve do njegovog završetka, odvijalo isključivo ili skoro isključivo na dobrovoljnoj osnovi, samo za sebe dovoljno ubedljivo pokazuje i dokazuje da je područstvljavanje odbrane u ratu dolazilo iz društvene baze i proizilazilo iz svesti građana, a ne kao rezultat državne regulative. Pa, ipak, o područstvljavanju u toku rata može se govoriti samo u njegovom rudimentarnom obliku, ali i o solidnoj osnovi za dalje uspešno odvijanje tog procesa. I još nešto: ne radi se o tome da se nije znalo ili da neko nije hteo da ide na optimalno područstvljavanje odbrane u toku rata, već o tome da se u tim uslovima objektivno nije više moglo postići.

Posle oslobođenja zemlje proces područstvljavanja odbrane odvijao se uporedo i u direktnoj zavisnosti od procesa razvoja društveno-političkog sistema u našoj zemlji. Područstvljavanje odbrane nije moglo da bude ni veće ni manje od dostignuća ostvarenih na planu područstvljavanja u oblasti proizvodnje, radnih odnosa i u drugim oblastima društvenog života. U stepenu u kome je radnička klasa postajala stvarni i odlučujući ekonomski i politički faktor razvoja u nas u tom stepenu je vršeno i područstvljavanje odbrane. Ni manje ni više!

Odmah posle rata pa sve do pedesetih godina, tj. do uvođenja samoupravljanja kod nas beležimo konstantan napredak u područstvljavanju odbrane, ali sa dosta naglašenom ulogom države u usme-

ravanju i iniciranju tog procesa, kao i normativno-pravnom regulisanju postupaka, mera i konkretnih zadataka. Takvo stanje stvari se nikako ne može, odnosno ne treba, ocenjivati kao politiku koja je loše uticala na praksu podruštvljavanja odbrane, to ne bi bila ni tačna ni realna ocena. Naprotiv, i u tom periodu osnovni parametri podruštvljavanja odbrane bili su stalno prisutni kod koncipiranja naše odbrambene politike, i u teoriji i u praksi, a realizovalo se onoliko koliko su objektivni uslovi našeg sveukupnog društvenog razvitka to dozvoljavali. Ovim neću, naravno da kažem da na tempo, a donekle i na sadržaj, podruštvljavanja odbrane nisu uticali i neki spoljni i subjektivni faktori, ali to je za konačan sud ipak od sporednog značaja i uticaja. Bitno je, kao što rekoh, da se složimo da uzroke bržeg ili sporijeg tempa podruštvljavanja odbrane ne treba tražiti tamo gde ih nema i gde se ne mogu pronaći, jer ih u tom slučaju nećemo tražiti gde ih ima i tamo gde su stvarno postojali ili još uvek postoje.

Tek transformacijom našeg društveno-političkog sistema, tj. uvođenjem samoupravljanja u našoj zemlji stvoreni su, teorijski gledano, svi ili skoro svi relevantni uslovi za optimalno podruštvljavanje odbrane u svim sferama našeg društvenog života, a od subjektivnih snaga, u stvari, od svakog radnog čoveka i OUR zavisi koliko će radnička klasa i u praksi postati glavna — odlučujuća politička i ekonomska snaga u našoj zemlji, što znači i u podruštvljavanju odbrane, s obzirom na to da je to upravo njen vitalan klasni interes. Objektivni uslovi su, dakle, stvoreni.

Inače, kada je o teoriji podruštvljavanja odbrane reč, možda će biti dobro da se na ovom mestu i ovom prilikom kaže nešto o jednoj dosta rasprostranjenoj tezi, više, u stvari, o pogrešnom rezonovanju nekih teoretičara nego o naučnoj pretpostavci. Radi se, naime, o shvatanjima (nedavno veoma izraženim, a sada malo potisnutim) prema kojima se suština podruštvljavanja odbrane svodi isključivo, ili skoro isključivo, na stvaranje teritorijalne odbrane i civilne zaštite i na pravo društveno-političkih zajednica da stvaraju teritorijalnu odbranu, da njome rukovode. Kad bi se radilo o isticanju teritorijalne odbrane kao snažnog elementa podruštvljavanja odbrane onda tu zaista ne bi bilo mesta nikakvoj ni kritici ni polemici, jer i TO i CZ predstavljaju činjenično stanje, faktore koji u podruštvljavanju odbrane imaju izvanredan značaj i ulogu.

Međutim, ne radi se uopšte o tome, već o pojednostavljenoj, netačnoj i iskrivljenoj interpretaciji podruštvljavanja, pa i o nekim tumačenjima idejno neprihvatljivim. Jer, šta u stvari predstavljaju shvatanja koja su manje-više otvoreno isticana i čiji je smisao u tome

da je JNA recidiv prošlosti, tipična etatistička tvorevina i sl., doduše nužna i korisna za sada i u dogledno vreme, ali koja u perspektivi treba da se transformiše u neku »narodskiju« vojsku. Prema njima, tj. prema rezonima tih teoretičara (koji, uzgred rečeno, nemaju mnogo veze ni sa podruštvljavanjem ni sa teorijom) samo se tobože teritorijalna odbrana približava naoružanom narodu. Ali da bi to do kraja postala, treba da se izgrađuje ne na principima savremene vojne organizacije i tehnologije, već na nekim drugim i drukčijim principima od ovih. Kad bi se podruštvljavanje odbrane svodilo samo na teritorijalnu odbranu, pa čak i na oružane snage u celini i civilnu zaštitu, čitava stvar bila bi, zaista, vrlo jednostavna i kao teorijski koncept i kao praksa. Međutim, upravo zato što podruštvljavanje odbrane u nas ima znatno šire okvire i bogatiji sadržaj i što obuhvata sve subjekte društva, svodenje podruštvljavanja samo na teritorijalnu odbranu predstavlja, politički gledano, ne samo pogrešnu već i opasnu tezu, čiji je pravi smisao potpuno jasan. Naravno, SKJ i naše samoupravno socijalističko društvo odbacilo je i osudilo taj i takav koncept »podruštvljavanja« odbrane, a drug Tito je u intervjuu časopisu »Vojno delo« decembra 1973. godine dao vrlo jasne, precizne i egzaktnе odgovore na pitanja klasne suštine, ciljeva, jedinstva i zadataka naših oružanih snaga, što znači i na pitanja podruštvljavanja odbrane.

Rekao sam na početku da u izradi teorije podruštvljavanja odbrane zaostajemo, što nikako ne znači da je uopšte nemamo, da ona u nas ne postoji. Naprotiv. Istina, ne postoji teorija data u jednoj knjizi — udžbeniku koji treba samo pročitati i time naučiti sve što se na podruštvljavanje odbrane odnosi. Takve knjige zaista nema, a lično verujem da je nikada neće ni biti, i to ne zato što je teško napisati knjigu, već zbog toga što podruštvljavanje predstavlja predmet mnogih, ako ne i svih društvenih nauka.

Pa, ipak, gde je ta teorija? Mislim da su to, pre svega i u prvom redu, brojna dela druga Tita — ona koja su stvarana u toku NOR-a, a, i ona iz posleratnog perioda. Odmah, međutim, želim da naglasim da ni u Titovim delima nema ili je vrlo malo direktnih odgovora na konkretna pitanja podruštvljavanja, ali je zato skoro celokupni Titov naučni stvaralački opus posvećen fundamentalnim, a i primenjenim teoretskim pitanjima našeg razvitka i društvenog, i političkog, i ekonomskog; pitanjima izgradnje narodne vlasti, Partije, samoupravljanja, nesvrstavanja i narodne odbrane. A to, drugim rečima, znači, prvo, da podruštvljavanje ne egzistira kao neka autonomna kategorija i, drugo, da je drug Tito postavljajući teoretske osnove izgradnje naše zemlje na principima samoupravnog socijalizma postavio, isto-

vremeno, i teorijske osnove područstvljavanja odbrane. Prema tome, samo dubokim proučavanjem celokupnih dela druga Tita, kao i drugih teoretičara naučnog socijalizma moguće je shvatiti i do kraja razumeti fenomen područstvljavanja odbrane u nas.

Kao što sam na početku rekao teritorijalna odbrana, o čijem područstvljavanju, pored ostalog, danas razgovaramo, predstavlja, dakle, deo oružanih snaga čija specifičnost i originalnost nije samo u različitosti organizacijskih struktura i u formacijama jedinica, već u tome što se one i po društvenom statusu i po mnogo čemu drugom (klasni karakter, način popune, obuka i dr.) bitno razlikuju od teritorijalnih jedinica u drugim zemljama. Najbitnija je razlika, svakako, u društvenom, a time i vojnom položaju. Teritorijalne jedinice u Jugoslaviji su direktan proizvod samoupravnog socijalističkog društvenog sistema, ne nalaze se u organskom sastavu operativne armije, niti ih ona stvara. U drugim, zemljama međutim, teritorijalne jedinice organizuje, više-manje, država, sastavni su deo operativne armije, u neku ruku njena rezervna vojska, kojom operativna armija direktno rukovodi i komanduje. Kod nas je stvaranje i rukovođenje TO neotuđivo ustavno pravo društveno-političkih zajednica, od opštine do republike i pokrajine, kao što je njihovo, takođe, neotuđivo pravo da preformiraju, rasformiraju ili pak fuzioniraju svoje jedinice, ako i kada procene da su takve mere oportune sa društvenog i vojnog aspekta. U drugim, pak, zemljama to su poslovi koji se ne samo usmeravaju nego i najdirektnije operativno rešavaju administrativnim putem iz najvišeg centra državne vojne organizacije, tako da u tom pogledu društveno-političke zajednice u tim zemljama nemaju nikakvih ili skoro nikakvih prerogativa. Toliko o razlikama između nas i drugih, kad je o teritorijalnoj odbrani reč.

A sada samo nekoliko reči o nekim praktičnim aspektima područstvljavanja teritorijalne odbrane i odbrane uopšte u nas. Pre svega, kada se radi o teritorijalnoj odbrani i oružanim snagama u celini, može se reći da je proces njihovog područstvljavanja uglavnom završen, što, naravno, nikako ne znači da na tom planu nema više ništa da se radi. Međutim, i idejna platforma, i klasna suština, i ciljevi, i zadaci teritorijalne odbrane potpuno su opredeljeni, a i sve ono što je više-manje stvar Ustava i zakonske regulative rešeno je, može se reći, na optimalan način i u skladu sa našim društveno-političkim sistemom. Međutim, područstvljavanje, kao što sam već rekao, nije samo to i ne obuhvata samo teritorijalnu odbranu, već i sve druge strukture društva u kojima je sprovođenje mera praktičnog područstvljavanja odbrane i složenije i teže, pa se zato i sporije odvija. Reč je o praksi, a ne o teoriji. Za ilustraciju svega izneću jedan dosta

uprošćen primer iz prakse, odnosno jednu pretpostavku. Naime, ako se naše oružane snage, što će reći i teritorijalna odbrana, u svojim pripremama za rat i u toku rata ne bi i praktično oslonile na tzv. civilni sektor, ako celo naše društvo, sve njegove strukture ne bi bila njihova ne samo politička i idejna baza, nego i materijalna osnova, onda ni oružane snage ne bi mogle potpuno izvršiti svoje zadatke u ratu. Jer, ako ne bi dobro funkcionisala privreda, poljoprivreda, saobraćaj, zdravstvo i druge društvene službe, ako bi vojska i narod oskudevali u osnovnim artiklima ishrane, ako ljude nema ko da leči i zbrinjava, ako ne bismo bili u stanju da pravovremeno obezbedimo oružanim snagama rezervne delove za oružje i drugu tehniku, reproduktivni materijal, gorivo i mazivo, onda o praktičnom podruštvljavanju odbrane ne može biti ni govora.

Ništa se neće postići ili ćemo veoma malo učiniti u praktičnim pripremama, ako, na primer, jednoj ambulanti promenimo, za vreme vežbe, samo lokaciju, a istovremeno ne obezbedimo da se osoblje uvežbava u radnjama koje bi približno i u ratu izvršavalo. Nije, takođe, dovoljno predisllocirati razred ili celu jednu školu, ako se ne obezbedi da se na tom novom mestu nastava izvodi u uslovima sličnim ratnim. Ili, dalje, poznato je da danas veliki broj, ogromna masa zemljoradnika ne peče hleb kod kuće, već se oslana na industrijsku proizvodnju, što znači da ni za sebe u ratu ne stvara nikakve rezerve žita. Sve u svemu, o podruštvljavanju odbrane u praksi može se govoriti samo onda kada se pomenuti, i veliki broj nepomenutih, problema budu rešili. Bez toga nema podruštvljavanja.

I, još nešto. Danas, kada uveliko radimo na dogradnji i usavršavanju sistema opštenarodne odbrane, što znači i teritorijalne odbrane, moramo se čuvati dve podjednako štetne krajnosti. Prva bi se sastojala u tome da izgradnja teritorijalne odbrane (organizacijska struktura, formacije jedinica i štabova, naoružanje i oprema jedinica i sve drugo) treba u celoj zemlji da bude identična čak i u konkretnim rešenjima. To se objašnjava, najčešće, jedinstvenom doktrinom, jedinstvom oružanih snaga, ratišta, potrebama obuke, održavanja tehnike i sl., što je sve tačno. Naime, tačno je da je sve to jedinstveno, ali nije tačno da zbog toga treba prema »jedinstvenim« obrascima, šemama i šablonima rešavati svako konkretno organizacijsko i tehničko pitanje, zanemarujući pri tome različitost uslova za koje i u kojima treba donositi odgovarajuća rešenja. Ne preti, naime, opasnost jedinstvu naših oružanih snaga različitost konkretnih rešenja ako se, naravno, izgradnja teritorijalne odbrane bazira na jedinstvenim principima, jedinstvenim doktrinarnim pogledima i na organizacijskim i metodološkim osnovama koje su postavili nadležni organi Federa-

cije, što je u konkretnom slučaju SSNO. Ali, jedno su načela, principi i opšti teoretski koncept, a drugo konkretna rešenja.

Smisao druge krajnosti je u tome da zbog tzv. specifičnih uslova odgovarajućih sredina, tj. društveno-političkih zajednica sva konkretna rešenja na planu organizacije, formacije jedinica i štabova, komandovanja, obuke, pa čak i osnovnog naoružanja i opreme treba da se razlikuju ne samo između dve republike već često i između dve susedne opštine, čije su specifičnosti i posebnosti samo u različitim imenima. Dakle, pozivajući se, formalno, na samoupravna prava društveno-političkih zajednica, radnih ljudi i građana, na Ustav i zakone, ide se, ponekada, na direktno kršenje odredaba zakona kojima je materija o teritorijalnoj odbrani vrlo precizno regulisana. Mislim da nije potrebno posebno objašnjavati sve negativne posledice za sistem ONO u celini, pa i u pojedinim regionima, ako bi se radilo i postupalo na pomenuti način. A, kako treba?

Pitanje je dosta složeno i zahteva posebnu razradu. Međutim, pored iznetog, reći ću još samo ovo: izgradnja teritorijalne odbrane kao dela jedinstvenih oružanih snaga treba da se bezuslovno zasniva na principima savremene vojne organizacije i tehnologije, na osnovama utvrđenim Ustavom i Zakonom o narodnoj odbrani i drugim propisima koje donosi nadležni organ. Samo u tom kontekstu treba tražiti i iznalaziti konkretna rešenja, koja će uvek zavisiti od uslova, mogućnosti i potreba onoga ko stvara teritorijalnu odbranu u praksi. Pri tome bi bilo veoma opasno ako bi se specifičnosti tražile i tamo gde ih nema, jer ih u tom slučaju ne bismo našli, ni otkrili tamo gde stvarno postoje.

Milorad JANKOVIĆ

TERITORIJALNA ODBRANA RESPEKTIVNA SNAGA STRATEGIJSKOG ZNAČAJA

Naša teritorijalna odbrana narasla je brojno, organizacijsko-formacijski, po količini i vrsti naoružanja, po kvalitetu i obučenosti starešina, jedinica i vojnika, kvalifikovanoj i savremenoj svežini pogleda i obuci u respektivnu snagu strategijskog značaja, čak kada bismo je uzeli samu za sebe. Međutim, njena prava uloga i strategijski značaj ogledaju se u tome što je postala važan i nezamenjivi faktor naših oružanih snaga i odbrane zemlje u celini.

Sadejstvo operativnih snaga i teritorijalne odbrane, posebno komandi i štabova obe komponente, razvijeno je i učvršćeno do te mere da možemo govoriti o novom kvalitetu i fizionomiji strategijsko-operativnih i taktičkih dejstava kao svojevrsnom izrazu jedinstvenih pogleda u teoriji i praksi na frontalna i partizanska dejstva, koji znače novinu i specifičnost u vojnoj nauci i ratnoj veštini.

Ove specifičnosti u organizaciji oružanih snaga, pogledima na fizionomiju savremenih strategijsko-operativnih i taktičkih dejstava, koje izviru iz suštine naše koncepcije ONO, još uvek nisu dovoljno sagledane ni procenjene u pravom značaju ni u svim našim strukturama. Međutim, kada su u pitanju institucije koje se kvalifikovano bave studijom problema ONO, naša rešenja i iskustva predmet su posebnog interesovanja naše i inostrane vojne javnosti.

Mi smo naš NOR završili kao »nep priznate« oružane snage, a samim tim naša teorija i praksa, bar kada su bili u pitanju vojni teoretičari kapitalističkih zemalja, odnosno armija, isto tako ostale su nep priznate. Međutim, u posleratnom periodu pogledi i shvatanja su se bitno izmenili. Oružane snage u neprijateljskoj pozadini, njihova teorija i praksa, danas su već opšte priznati ne samo kao nesumnjiv vojni faktor već i kao deo savremene vojne misli i ratne veštine, kao ravnopravan partner pogledima i načelima koji su nekad važili za tzv. regularne snage, odnosno frontalna dejstva.

Kad je u pitanju doprinos teritorijalne odbrane našoj vojnoj misli, danas se već može govoriti o specifičnoj teoriji i praksi čiji vojnostručni sadržaj čine jedinstvo pogleda o upotrebi operativnih snaga namenjenih za frontalna dejstva, partizanskih i teritorijalnih namenjenih za dejstva u sopstvenoj i neprijateljevoj pozadini, posebno na privremeno zauzetoj teritoriji.

Naši pogledi, rešenja i dostignuća, kao opšte priznata u vojnoj teoriji i praksi, posebno su predmet veoma intenzivnog izučavanja i interesovanja malih i srednjih zemalja i njihovih oružanih snaga. Oni su postali i značajna poluga politike nesvrstavanja na vojnom planu.

Ali, treba naglasiti da su isto tako predmet intenzivnog interesovanja brojnih vojnih delegacija, rukovodstava i nastavnika i slušalaca visokih vojnih škola, institucija i teoretičara, pa i vodećih političara nekih velikih zemalja. I ako su njihove pobude, razumljivo, različite, stiče se opšti utisak da su problemi organizacije i izgradnje našeg sistema teritorijalne odbrane predmet izuzetno značajnih studija i istraživanja. Mislim da u osnovi tog interesovanja leže bogata i veoma cenjena iskustva ratnog kadra i očekivanja, s obzirom na naš smisao za novine, da su u koncepciju ONO kvalifiko-

vano ugrađeni savremeni pogledi i rešenja u organizacijsko-formacijske strukture teritorijalne odbrane, da je uvođeno efikasno naoružanje, izgrađena savremena fizionomija boja, odnosno dejstava operativnih razmera u pozadini agresorskih snaga.

Kad je reč o našem sistemu opštenarodne odbrane, odnosno mestu, ulozi i strategijskom značaju teritorijalne odbrane, poznato je da se on organizuje na Engelsovom načelu o »naoružanom narodu«, koje je dalje razvijao Lenjin. Za naše konkretne uslove, zasnovane na samoupravnom socijalističkom društveno-političkom i ekonomskom uređenju, ova načela je oživotvorio drug Tito. Ona su, međutim, živa i neprekidno traže svoju dalju konkretizaciju u smislu zahteva za:

- većim stepenom čvršće organizacijsko-formacijske strukture teritorijalne odbrane, ali i da se izide i znatno šire izvan nje, kako bi se obuhvatio sav neraspoređeni rezervni sastav, omladina i ženski deo stanovništva;

- odgovarajućim količinama naoružanja, uključujući i ono naj-savremenije, naročito kada su u pitanju problemi masovne protiv-oklopne, protivvazdušne i protivdesantne borbe, sredstva podrške;

- većim stepenom kvalitetne i kvalifikovane savremene vojno-stručne obuke svih pripadnika teritorijalne odbrane, vojnika i jedinica, komandi i starešina, odnosno svih pripadnika »naoružanog naroda«, što bi našu teritorijalnu odbranu činilo još efikasnijom i ubojitijom, a zbog raznovrsnosti snaga i sredstava i metoda dejstva neuhvatljivijom za agresora.

Mislim da je to domet do kojeg smo stigli i solidna osnova sa koje smo dužni da dalje izgrađujemo i modernizujemo sistem teritorijalne odbrane. Sve ove okolnosti opredeljuju mesto, ulogu i strategijski značaj teritorijalne odbrane, a time komandi, štabova i starešina i drugih faktora koji su angažovani na ovim poslovima.

Josip ŽUŽULJ

TERITORIJALNA ODBRANA U NAŠEM OBALNOM POJASU

Vojnopomorske strukture TO postoje na osnovu utvrđenih organizacijsko-formacijskih rešenja koja se realizuju brigom društveno-političkih zajednica i pomorsko-brodarskih organizacija udruženog rada.

Proces podruštvljavanja u obalnom pojasu nije van oružanih snaga i bez njihovog uočljivog utjecaja, iako naš kritički prilaz u nastojanjima da stalno postignemo novi kvalitet ponekad može, na prvi pogled, da zasjeni postignute rezultate. Tako su, na primjer, mnoga organizacijska rješenja ONO u našem obalnom pojasu, a posebno u TO uključujući i vojnopomorske teritorijalne jedinice, doprinijela jačanju moći ONO u okvirima osnovnih društveno-političkih zajednica, a i u međuopćinskim zajednicama. Povećan je sastav, vatrene i manevarske mogućnosti nekih jedinica; vojnopomorske jedinice strukturane su za dejstva u široj ili užoj akvatoriji odgovarajućih društveno-političkih zajednica itd. Pored toga, u protekloj godini ostvaren je veliki broj zajedničkih poslova oružanih snaga, društveno-političkih zajednica, društveno-političkih i drugih organizacija putem integriranja i zajedničke raspodjele poslova, a unaprijeđena su mnoga rješenja po materijalnim, kadrovskim i drugim pitanjima iz domena ONO. O tome govore mnoge korisne inicijative, prijedlozi, zaključci i rješenja razmatrana na važnim skupovima u ovoj godini. Tako su održani: Druga konferencija samoupravljača pomorsko-brodarskih preduzeća: simpozij »Opštenarodna odbrana u otočnom i obalnom pojasu«; kursevi za dopunu znanja i razmjenu iskustava ONO kadrova pomorsko-brodarskih OUR i pomorske uprave itd., što sve materijalno potkrepljuje ovaj proces. Kakav smo uspeh postigli? Tamo gdje su nam razvijeniji samoupravni odnosi i rezultati su veći i obratno.

Analiza mogućih i vjerovatnih zadataka jedinica TO i njihovog sadejstva sa jedinicama operativne armije, u stvari, je provjeravanje postojećih organizacijskih rješenja. Naše mogućnosti u tom pogledu su dosta velike, jer se materijalna i kadrovska baza nalaze u našem pomorstvu i društvu kao cjelini. Počevši od brodogradnje i remontnih kapaciteta, raznih industrijskih pogona, preko trgovačke, ribarske, turističke i sportske flote, do turističke i ostale privrede na našem obalnom pojasu nalazimo izvore i snagu za ONO. Njihovo adekvatno angažovanje, organizovanost i uigranost u višestrukoj namjeni, elastičnost za bez prelazak sa mirnodopskog na ratno stanje, za proizvodnu djelatnost i borbu daje onu realnu osnovu za dugotrajno vođenje oružane borbe na našoj akvatoriji i teritoriji.

Na kraju smatram za potrebno da istaknem da pojam teritorijalne odbrane, koliko god se često upotrebljava i već se odomaćio (postao »naš«), još uvijek ne mali broj ljudi taj pojam poistovjećuje sa čitavim sistemom ONO, uključujući cio civilni sektor sa svim

njegovim djelatnostima na planu odbrane. U vezi s tim ne bi bilo suvišno da, pored stručnih vojnih časopisa, određenu pažnju ovome posvete i drugi časopisi i sredstva javnog informisanja (TV, radio i štampa).

Branko BOSANAC

O NEKIM DILEMAMA

U PODRUŠTVLJAVANJU ODBRANE

Najpre bih se zadržao na nekim pitanjima o kojima je govorio general Rajko Tanasković.

Pre svega, slažem se da u današnjem svetu u teoriji i praksi postoji više modela podruštvljavanja odbrane. Polazeći od poznatog Engelsovog stava da će kapitalističko društvo jednog dana morati naoružati i radničku klasu i da će to praktično voditi ka njegovoj propasti, očividno je da i samo stvaranje masovnih armija ili raznih jedinica teritorijalne odbrane predstavlja neku vrstu podruštvljavanja odbrane. Međutim, kada se radi o stvarnom podruštvljavanju odbrane, onda njegovu suštinu čini odgovor na pitanje: kakav će biti položaj građanina, posebno položaj radničke klase u odbrani? Da li se građanin i neposredni proizvođač tu javlja samo kao činilac koji, kako se često kaže, masovno učestvuje u odbrani ili se on javlja kao činilac koji donosi odluke, koji je aktivan ne samo u procesu izvršenja i realizacije planova odbrane nego i u procesu stvaranja i izgradnje politike i planova odbrane zemlje, posebno u sredini u kojoj živi i radi.

Polazeći od toga, mislim da svaki model podruštvljavanja odbrane, ukoliko nije zasnovan na težnji da se građanin i neposredni proizvođač u odbrani javlja u funkciji aktivnog stvaraoca, ma koliko po spoljnjem izgledu ličio na našu opštenarodnu odbranu, predstavlja, u stvari, surogat podruštvljavanja. Takvo podruštvljavanje je samo privid stvarnog podruštvljavanja.

Drugo pitanje o kome je govorio drug Tanasković, koje, po mom mišljenju, zaslužuje osobitu pažnju jeste pitanje zabluda oko toga da li podruštvljavanje odbrane u nas obuhvata samo dve komponente opštenarodne odbrane: teritorijalnu odbranu i civilnu zaštitu.

Mislim, pre svega, da se o područjavanju odbrane u celini ne može govoriti ako se bilo koja od njenih komponenata izdvaja bilo na taj način što će se stati na stanovište da se ova ili ona komponenta može više područjivati, bilo da se u nekoj od njih to ne može učiniti. Proces područjavanja odbrane je *jedinstven*; on se uvek razvija u skladu sa razvojem društvenih odnosa, a u nas u skladu sa razvojem socijalističkih samoupravnih društvenih odnosa.

Upravo sa tog stanovišta bih ukazao na neke pojave koje su u tom pogledu vrlo karakteristične.

Tako, na primer, ima mišljenja da operativna armija kao tipični organ države ne može biti područjivana. Međutim, ukazao bih na neke procese u našoj praksi koji pokazuju da se takvo stanovište ne može održati. Poznato je, naime, da je Konferencija Saveza komunista u JNA pokrenula akciju i obratila se svim rukovodstvima SK u društveno-političkim zajednicama — centralnim i pokrajinskim komitetima, a preko njih i opštinskim komitetima — sa zahtevom da organizacije SK i komande ratnih jedinica JNA zajedno rade na izgradnji moralno-političkog stanja i jedinstva ovih jedinica. Radi se, kao što vidimo, o nečemu što ranije nije bilo prisutno u našoj praksi izgradnje Armije, o pojavi koja, u suštini, znači da briga za izgradnju ratne JNA postaje obaveza ne samo organizacija SK i komandi u JNA već i rukovodstava SK u društveno-političkim zajednicama. Reč je, dakle, o sasvim novim odnosima Armije prema društvu i društvu prema njoj.

Novi odnosi između Armije i društva mogu se možda, još i više uočiti u oblasti kadrovske politike. Jer, popuna JNA aktivnim starešinskim kadrom već duže vreme je postala briga rukovodstava SK i drugih subjektivnih činilaca u društveno-političkim zajednicama. S druge strane, našem društvu se danas kao veoma ozbiljno nametnulo pitanje jedinstvene kadrovske politike u opštenarodnoj odbrani. Sve što je do sada učinjeno na tom planu ukazuje da će celokupna kadrovska politika u oblasti odbrane, uključujući i kadrovsku popunu ratnih jedinica JNA, morati biti jedinstveno vođena, tj. zajedničkim snagama organizacija SK i komandi ratnih jedinica JNA i rukovodstava SK i drugih vodećih činilaca u društveno-političkim zajednicama.

Prema tome, proces područjavanja je u nas zahvatio sve strukture odbrane. Istina, u svakoj od komponenata odbrane on se različito odvija, manje ili više je neposredan, ali ono što je bitno — svuda je otvoren i stalno prisutan.

Imajući u vidu upravo sve ovo što sam do sada rekao, mislim da bih na neki način morao dovesti u pitanje stav druga Tanaskovića da je proces podruštvljavanja teritorijalne odbrane u nas završen.

Mislim da je takav stav i teorijski neprihvatljiv, jer u društvenom razvoju nema i ne može biti završenih procesa. S druge strane, dalji razvoj našeg socijalističkog samoupravnog društvenog sistema i socijalističkih samoupravnih društvenih odnosa neminovno će otvarati nove procese i stvarati nove mogućnosti za dalje podruštvljavanje svih komponenata odbrane, pa prema tome i teritorijalne odbrane.

Stav da je proces podruštvljavanja odbrane u nas završen je neprihvatljiv i zbog toga jer bi unapred obeshrabrio svaku dalju akciju bilo koga od subjekata društva u pravcu daljeg podruštvljavanja teritorijalne odbrane, i to u uslovima kada još i u pravno-normativnoj regulativi, gde smo otišli prilično daleko u zahtevima za podruštvljavanjem teritorijalne odbrane, ima stvari koje bismo mirno mogli okvalifikovati kao ostatak staroga, kao nešto što, očevidno, nije sasvim u skladu sa našim osnovnim idejnim stavovima o podruštvljavanju odbrane, pa i sa neposrednim idejnim opredeljenjima o podruštvljavanju ove komponente opštenarodne odbrane.

Kada ovo ističem, imam u vidu više stvari, ali bih ovom prilikom ukazao samo na jednu pojavu. Na primer, u predlozima nekih republičkih zakona o narodnoj odbrani, koji treba uskoro da budu doneseni, prisutna je tendencija da se štabovi teritorijalne odbrane konstituišu tako da se na neki način izdvoje iz osnovnih struktura u društveno-političkim zajednicama. Naime, u predlozima nekih republičkih zakona predviđa se da, izuzev komandi jedinica OOUR u kojima radnički saveti postavljaju starešine uz saglasnost štabova teritorijalne odbrane, sve starešine štabova teritorijalne odbrane, uključujući i komandante, postavljaju viši štabovi teritorijalne odbrane. To, po mom shvatanju, predstavlja tendenciju da se od teritorijalne odbrane stvori autohtona organizacija odozgo do dole, odvojena od društvene baze koja je izgrađuje i na koju smo pozitivnim normativnim aktima društva preneli pravo, obavezu i odgovornost za organizovanje i osposobljavanje teritorijalne odbrane.

Isto tako, u praksi nailazimo, srećom ne tako često, ali ponekad i na širim prostorima, na stavove, pa i odluke kojima se poznati i sasvim opravdani zahtev strategijskog rukovodstva za ukрупnjavanjem jedinica teritorijalne odbrane, provodi na takav način što se jednostavno iz osnovne organizacije udruženog rada uzme jedinica teritorijalne odbrane i fizički i u svakom drugom pogledu »prenese« u opštinski štab.

Naravno, bilo bi neodrživo negirati u našim uslovima potrebu ukрупnjavanja jedinica teritorijalne odbrane, mada na osnovu iskustava vijetnamskog, alžirskog i drugih savremenih oslobodilačkih ratova, treba preciznije utvrditi obim i način njihovog ukрупnjavanja, polazeći od osnovnog zahteva da današnja vojna organizacija mora u prvom redu, zadovoljiti potrebu fleksibilnog ponašanja. Stoga, zalažući se za određeno ukрупnjavanje jedinica teritorijalne odbrane, smatram da ne možemo prihvatiti i orijentaciju da se ono u pojedinim sredinama sprovodi tako što će voditi ka nestajanju radničkih jedinica. Naprotiv, sa stanovišta interesa radničke klase i klasne suštine i karaktera teritorijalne odbrane mi smo kao društvo zainteresovani da u sastavu teritorijalne odbrane imamo radničke jedinice i da se one izgrađuju i razvijaju pod neposrednim uticajem radničkih sredina koje su ih stvorile.

Prema tome, imajući u vidu ove pojave, a polazeći od naših osnovnih idejnih opredeljenja i teorijskih stavova, smatram da proces podruštvljavanja teritorijalne odbrane ne možemo ni danas ni sutra smatrati završenim. On će se, u skladu sa razvojem socijalističkih samoupravnih društvenih odnosa, neprekidno razvijati i produbljivati.

Hteo bih da odgovorim i na pitanje da li ima i, ako ih ima, koje su dileme u procesu podruštvljavanja odbrane u našem društvu.

Moram odmah da naglasim da sam ubeđen da nimalo ne preterujem ako kažem da su u pogledu podruštvljavanja poslova odbrane naši stavovi, pre svega, stavovi Saveza komunista i druga Tita, toliko jasno i decidno dati da ne ostavljaju gotovo ni malo prostora za bilo kakva nagađanja, a još manje za stvarne dileme.

U potvrdu ove konstatacije mogao bih da navedem više primera iz raznih dokumenata Saveza komunista i govora druga Tita. Ovog puta podsetio bih samo na poznate stavove druga Tita u govoru održanom na Ljubljanskom univerzitetu i na stavove koji su o podruštvljavanju odbrane dati u Rezoluciji Desetog kongresa SKJ o zadacima SKJ u opštenarodnoj odbrani, bezbednosti i društvenoj samozastiti.

Time, naravno, ne želim reći da u praksi nema neshvatanja i nerazumevanja procesa podruštvljavanja. Naprotiv, neki postupci, pa i konkretne odluke, upravo, odražavaju takva neshvatanja i nerazumevanja. Međutim, mislim da ta nerazumevanja i neshvatanja nisu posledica bilo kakvog kolebanja Saveza komunista ili postojanja dilema u koncepcijskom smislu. Po mom mišljenju, sve ono što se

u praksi manifestuje kao kolebanje ili ponegde, čak, i kao odstupanje od osnovne orijentacije u podruštvljavanju poslova odbrane ima samo privid dilema. Otuda su takve pojave, u stvari, rezultat duboko ukorenjenog tradicionalizma, a u znatnoj meri i nedovoljnog angažovanja organizacija i rukovodstava SK i drugih društveno-političkih činilaca u društveno-političkim zajednicama. Njih posebno podstiče tradicionalna zatvorenost poslova odbrane i veoma izražena sporost u traženju novih, boljih rešenja u specijalizovanim organima odbrane.

Radi se, prema tome, u prvom redu o subjektivnom faktoru, ali i o nekim objektivnim okolnostima među kojima vidno mesto ima i vreme. Uveren sam da vremenski prosto nismo mogli ići brže u procesu podruštvljavanja poslova odbrane. Gotovo svako pitanje je u podruštvljenoj odbrani zahtevalo novo rešenje, i to najčešće suštinski novo rešenje. Da bi se u ovako kompleksnom sistemu odbrane kakva je naša ONO našla nova rešenja za sva pitanja, potreban je i relativno dug vremenski period.

Drugu objektivnu okolnost ja vidim u tome što uporedo sa podruštvljavanjem poslova odbrane nismo u praksi provodili i podruštvljavanje poslova bezbednosti i zaštite. Jer, ono što susrećemo u praksi kazuje da smo došli u situaciju kada je teško i zamisliti dalji ozbiljniji napredak u podruštvljavanju odbrane pre no što se ostvare odgovarajući rezultati u podruštvljavanju poslova bezbednosti i zaštite.

Radi se, naime, o tome da se u praksi daljem podruštvljavanju odbrane veštački suprotstavlja neprihvatljivo shvatanje o tome šta je sve tajna u odbrambenim poslovima i kako je treba čuvati. Napominjem *veštački* zbog toga što i sama činjenica da se i naša bezbednost mora oslanjati na neposrednog proizvođača i građanina kao nosioca i te aktivnosti kazuje da između podruštvljavanja odbrane i čuvanja odbrambene tajne ne može biti nikakvog sukoba. Međutim, u nastojanju da u poslove odbrane uključimo našeg građanina kao stvaraoca moramo učiniti krupan korak u pravcu njegovog što potpunijeg informisanja o onome što se u organizaciju odbrane čini kako bi mogao da izvrši svoj zadatak. Da bismo to mogli učiniti bez opasnosti da te tajne dođu do neprijatelja našeg socijalističkog samoupravnog društva, moramo našeg građanina idejno, politički, pa i organizaciono osposobiti da bude ne samo nosilac aktivnosti u odbrani nego i nosilac odgovornosti za bezbednost i zaštitu.

PODRUŠTVLJAVANJE —
DUG REVOLUCIONARAN PROCES

Čim drug Branko Bosanac oseća potrebu da me dopuni i »precizira«, izgleda da sam bio nedorečen ili nedovoljno precizan. Žao mi je ako je tako, mada smatram da je u pitanju nesporazum u čijoj osnovi ne leži moja nedorečenost, još manje nepreciznost, već različito gledanje na neke konkretne aspekte i vidove podruštvljavanja odbrane u nas. Iz diskusije druga Bosanca proizlazi da sam rekao da je proces podruštvljavanja odbrane kod nas završen, što nije tačno. S tim u vezi ja sam rekao, a i napisao, sledeće: »Pre svega, kada se radi o teritorijalnoj odbrani i oružanim snagama u celini, može se reći da je proces podruštvljavanja *uglavnom završen, što, naravno, nikako ne znači da na tom planu nema više ništa da se radi*« (podvukao R. T.). U nastavku sam, pored ostalog, rekao i ovo: »... i idejna platforma, i klasna suština, i ciljevi, i zadaci teritorijalne odbrane, potpuno su opredeljeni...« Zar to nije tačno i zar je ovo što sam ovde rekao neprecizno formulisano? Dakle, da ponovim: ostajem pri onome što sam o podruštvljavanju odbrane rekao. Ali da bih bio jasniji ističem da podruštvljavanje odbrane *još uvek traje*, da je to dug, revolucionaran proces, koji će trajati sve dok radnička klasa potpuno i do kraja ne ostvari svoje klasne interese i u oblasti odbrane.

Ako sam dobro razumeo druga Bosanca, on podruštvljavanje odbrane objašnjava nekim dosta uprošćenim i pojednostavljenim argumentima, a neke stvari su u najmanju ruku za diskusiju. O čemu se radi? Opravdano se pledira za što većim uticajem društveno-političkih zajednica i radnih organizacija u rešavanju kadrovskih problema u teritorijalnoj odbrani i s pravom se smatra da uticaj svih društvenih i samoupravnih struktura predstavljaju jedan od faktora podruštvljavanja odbrane. To je neosporno.

Međutim, to što i štabovi TO, tačnije komandanti, imaju određena prava u postavljanju starešina na odgovarajuće dužnosti u TO ne može se smatrati praksom koja je suprotna intencijama podruštvljavanja odbrane. To da štabovi TO postavljaju starešine u teritorijalnoj odbrani (*štabovi nikoga ne postavljaju već komandanti* — podvukao R. T.) znači, po drugu Bosancu, pokušaj da se od TO stvori organizacija koja je, kako on to reče, na neki način sprovedena odozgo do dole — predstavlja neosnovanu i potpuno neprihvatljivu

tezu. Naravno, ako se misli da TO kao deo oružanih snaga ima, pored ostalog, veoma konzistentnu organizacijsku strukturu odozgo do dole ili obrnuto, onda je to tačno samo ne znam zašto bi to bilo loše i u suprotnosti sa područstvljavanjem TO. Međutim, ako se radi o pokušaju da se TO postavi u neku ruku iznad društvenih struktura koje su je osnovale i formirale, onda moram da kažem sledeće: prvo, takvi pokušaji meni danas nisu poznati i, drugo, dobro bi bilo da pukovnik Bosanac nekim ubedljivijim argumentima dokaže da takvi pokušaji zaista još postoje.

Konačno, Zakonom o službi u oružanim snagama precizno su regulisane nadležnosti za raspoređivanje i postavljanje starešina u TO. No, kako nemam nameru da prepričavam sve odredbe zakona kojima je pomenuta materija regulisana, reći ću samo da prema Zakonu¹ akt o postavljenju aktivnog oficira čina general-majora i višeg čina u *teritorijalnoj odbrani* (podvukao R. T.) donosi Vrhovni komandant. Ostala vojna lica upućuje u teritorijalnu odbranu savezni sekretar ili starešina koga on ovlasti na predlog komandanta republičkog (pokrajinskog) štaba teritorijalne odbrane za popunu odgovarajućeg formacijskog mesta. Ta lica postavlja na dužnost komandant republičkog, odnosno pokrajinskog štaba teritorijalne odbrane. A što se tiče upućivanja aktivnog vojnog lica u drugi državni organ, *organizaciju udruženog rada* (podvukao R. T.) ili u drugu organizaciju, Zakon kaže da akt o tome donosi Vrhovni komandant, odnosno savezni sekretar ili starešina koga on ovlasti, na predlog nadležnog državnog organa, *odnosno organa upravljanja organizacije udruženog rada ili druge organizacije* za popunu odgovarajućeg radnog mesta.

Međutim, da ne bi bilo zabune u tom smislu što će neko primetiti kako je sve to u redu i da je baš tako kada je reč o raspoređenju aktivnih vojnih lica u TO, ukazujem i na ovu okolnost. Naime, ne radi se samo o aktivnim vojnim licima, već se prema Zakonu isti postupak i nadležnost primenjuje i na rezervne mlađe oficire, oficire i vojne službenike raspoređene u JNA i TO. Dakle, kao što se vidi, postavljanje starešina na formacijske dužnosti u TO u nadležnosti je odgovarajućih komandanata, tj. vojnokomandne strukture i ne znam zašto bi dosledno sprovođenje zakonskih odredbi bilo nešto što je suprotno područstvljavanju odbrane, tačnije teritorijalne odbrane. Naprotiv, zalaganja za rešenja suprotna Zakonu o ovom, a i o drugim pitanjima ONO može samo da oteža i uspori proces područstvljavanja odbrane, što bi bilo veoma štetno i opasno. Na kraju, ko će donositi formalni akt o postavljenju vojnih starešina u teritorijalnoj odbrani nije jedino, pogotovu nije odlučujuće za područstvljavanje ili nepo-

¹ Član 285. i čl. 286. Zakona o službi u oružanim snagama.

društvljavanje odbrane. O tome šta je za podruštvljavanje odbrane od suštinskog i bitnog značaja već sam govorio uz sledeću napomenu: starešine u teritorijalnu odbranu, i to ne samo rezervne već i aktivne, biraju i predlažu za postavljenje društveno-političke organizacije, organizacije udruženog rada i druge samoupravne organizacije, što je od suštinskog značaja i sa aspekta podruštvljavanja odbrane mnogo važnije od formalnog akta o postavljenju.

Neposredno rukovodim TO u SR Srbiji i radim, pored ostalog, i na problemima organizacionog učvršćivanja jedinica i štabova TO, ali mi nije poznat slučaj da je bilo ko radi »ukrupnjavanja« jedinica jednostavno »uzeo« jedinicu iz osnovne organizacije udruženog rada i fizički i u svakom pogledu preneo u opštinski štab, kako to kaže drug Bosanac. Prvo, niko nikome u oblasti ONO ne može da »uzme« jedinice, a najmanje to mogu da čine opštinski štabovi, koji su, uzgred rečeno, takođe organi društveno-političke zajednice opštine, a ne strano telo u našem društvenom organizmu. Moram jasno i otvoreno da kažem da ne delim mišljenje druga Bosanca da klasna suština naših oružanih snaga, što će reći i TO, interesi radničke klase i uticaj radničke klase na radničke jedinice (*celokupne naše oružane snage su vojska radničke klase* — podvukao R. T.), uopšte zavise od toga na koji će način opštine (*štabovi su njihovi organi* — podvukao R. T.) vršiti ukрупnjavanje ili usitnjavanje jedinica na svom prostoru. Bilo bi veoma loše i za samoupravljanje i za našu zajednicu u celini ako bi interese radničke klase štitile samo tzv. radničke jedinice, ako to ne bi činile kao što čine oružane snage SFRJ i celokupan odbrambeni sistem našeg društva. Dobro bi bilo, možda, da drug Bosanac razradi svoju tezu o »uzimanju« jedinica, pa da vidimo imaju li realnog osnova njegovi rezoni i strah da su zbog toga što navodno opštinski štabovi »uzimaju« jedinice iz preduzeća, ugroženi klasni interesi radničke klase. Opasnosti prete sa druge strane, što nije tema današnjeg razgovora.

Branko BOSANAC

TERITORIJALNA ODBRANA NIJE DRUGI EŠELON

Da ne bi bilo nesporazuma, moram napomenuti da u raspravi učestvujem na osnovu saznanja do kojih sam došao neposrednim uvidom u praksu koja se ostvaruje u čitavoj zemlji, a ne samo u SR Srbiji. Podaci koje sam koristio mogu se naći u dokumentima,

ali to za ovu raspravu, čak, nije ni bitno. Bitne su razlike u teorijskom pristupu kojih, uz neke nesporazume, očividno, ima. Međutim, pošto ova rasprava treba da inicira dalja teorijska izučavanja, mislim, da i ove razlike mogu dobro poslužiti kao osnova za njih. Radi toga se ne bih dalje sporio o pisanjima daljeg podruštvljavanja teritorijalne odbrane.

Posebno bih skrenuo pažnju na još uvek dosta česta teorijska razmatranja u kojima se teritorijalnoj odbrani daje tretman drugog ešelona. Mislim da je takav pristup ulozi teritorijalne odbrane u opštenarodnom odbrambenom ratu politički i strateški neprihvatljiv. Jer, iako JNA ima izuzetnu ulogu i zadatak da primi prvi udar snaga agresora, moramo uočiti da teritorijalna odbrana ni brojno ni po svojoj ulozi ne može predstavljati rezervu ili drugi ešelon naših oružanih snaga. I ona, kao i JNA, mora biti spremna da već u samom momentu agresije prihvati borbu sa snagama agresora bilo na samoj granici, bilo u dubini teritorije, naročito sa njegovim desantnim, diverzantskim i sličnim jedinicama.

S druge strane, uz težnju za što modernijim opremanjem jedinica teritorijalne odbrane javila se i težnja ka moralnoj degradaciji nešto starijih, ali još uvek veoma upotrebljivih borbenih sredstava i naoružanja. Protiv te tendencije mislim da se moramo odlučno boriti. Jer, praksa našeg NOR-a i svih savremenih oslobodilačkih ratova nedvosmisleno kazuje da je svako oružje i te kako efikasno ukoliko je u rukama borca spremnog da se bori protiv agresora. Pored toga, uvek moramo imati u vidu naše materijalne mogućnosti i našu težnju da nam snage teritorijalne odbrane budu što brojnije kako bi omogućile da što veći broj naših građana sa oružjem u ruci brani slobodu i nezavisnost i naš samoupravni socijalistički društveni sistem.

Na kraju želeo bih nešto da kažem i o ulozi jedinica teritorijalne odbrane u organizovanju opštenarodnog oružanog otpora agresiji. Mislim da smo se tu dosta jasno opredelili. Međutim, tu i tamo u praksi još susrećemo i takva rešenja koja obavezuju rukovodstva SK, a ne štabove teritorijalne odbrane, da organizuju razne diverzantske jedinice čiji bi zadatak bio da deluju protiv neprijatelja na privremeno zaposednutoj teritoriji, naročito u gradovima.

Smatram da takvo rešenje nije u skladu sa koncepcijom opštenarodne odbrane i ulogom pojedinih činilaca u njenoj realizaciji. Jer, ako su oružane snage nosilac oružanog otpora agresiji, prirodno je da one budu, barem sada u pripremama za rat, organizator svih oblika oružane borbe i otpora. Uostalom, štabovi i komande jedinica, posebno štabovi teritorijalne odbrane, najstručniji su da to čine.

MESNE ZAJEDNICE I OOUR BAZA OPŠTENARODNE ODBRANE

Slažem se sa postavkom da je proces razvoja ONO usko vezan sa procesom razvoja našeg samoupravnog socijalističkog društva. Pripremama za rat se u miru bavi veliki broj raznih organa i građana. Ovo pogotovo, od kako smo na pripremama za rat intenzivnije angažovali organizacije udruženog rada i mesne zajednice. Pre izvesnog vremena održano je savetovanje u Velenju na temu »Mesna zajednica u ONO«, na kome je jasno došlo do izražaja ubeđenje da se podruštvljavanje u najširem smislu postiže organizovanjem ONO baš u tim strukturama. Mesna zajednica i osnovne organizacije udruženog rada predstavljaju bazu ONO i proces podruštvljavanja odbrane dobiće u bliskoj budućnosti svoje nove dimenzije.

Međutim, kod razmatranja podruštvljavanja odbrane moramo jasno postaviti razlike o tome šta su ratne pripreme, a šta je podruštvljavanje. Izrada planova za rat mora biti posao uskog kruga radnika na raznim nivoima i po različitim granama, koji predstavljaju deo jedinstvenog plana odbrane Jugoslavije. Podruštvljavanje ONO je proces u koji su uključene široke mase građana, društveno-političke i samoupravne zajednice, društveno-političke i masovne organizacije, koje svojim aktivnostima učvršćuju našu sposobnost i gotovost za odbranu zemlje.

Rajko TANASKOVIĆ

IDEJNA SUŠTINA I CILJEVI JNA I TO SU ISTOVETNI I JEDINSTVENI

Kad je reč o podruštvljavanju odbrane moramo ukazati i na neka shvatanja kojih, iako malo, ipak ima, i u kojima se tvrdi da je JNA zatvorena organizacija, pri čemu se govori i o »bedemima« i »kapijama« između JNA i društva itd. Siguran sam da u našem društvu, iako malo, ima i takvih koji bi upravo želeli da vide JNA kao organizaciju zatvorenu i odvojenu od društva itd. Međutim, JNA baš kao i TO, dakle, naše oružane snage u celini, su instrumenat našeg samo-

upravnog socijalističkog društva, njegov integralni deo, služe istim ciljevima, ista im je klasna suština i isto, potpuno isto izvorište i društvene osnove. A ako su ovo suštinski faktori podruštvljavanja ONO, a oni to jesu, onda u stepenu dostignutog podruštvljavanja JNA i TO nema, po mom shvatanju bitnih razlika. Naravno, da se proces podruštvljavanja i JNA i TO nastavlja, ali o tome ovde nije reč. Moramo, naime, biti veoma osetljivi na sve pokušaje da se JNA prikaže u krivom i iskrivljenom svetlu, a takvih pokušaja ima kako od strane inostranih protivnika našeg samoupravnog kursa i slobode, tako i od unutrašnjih neprijatelja: anarholiberala, nacionalista itd. Tim i takvim pokušajima naši ljudi ne bi smeli nasedati. Intervju druga Tita »Vojnom delu« o tim pitanjima još uvek je aktuelan i za nas od historijskog značaja.

Živko **BLAGOJEV**

TERITORIJALNA ODBRANA ELEMENAT SISTEMA ONO

U vezi sa ovde izraženom dilemom o tome da li je naša teritorijalna odbrana prevashodno uslovljena karakterom i fizionomijom eventualnog budućeg rata ili, pak, našim društveno-političkim uređenjem, smatram da pravo pitanje nije u alternativi »ili — ili« u međusobno povezanom uticaju oba ova činioca koji jedan drugog ne isključuju. Mišljenja sam, zapravo, da naša teritorijalna odbrana po svom karakteru ne bi nikako mogla biti to što jeste bez našeg samoupravnog, socijalističkog društvenog sistema. Naš sistem opštenarodne odbrane, pa i TO kao bitnog elementa tog sistema izraz je jedne imanentne funkcije našeg samoupravnog društva. Taj bi se elemenat, čak, mogao i drugačije nazvati ili, pak, dobiti neka drugačija konkretna organizacijska rešenja, no TO uvek ostaje kao izraz i sredstvo ispoljavanja politike našeg samoupravnog društva u oblasti narodne odbrane i izgradnje njegovih odbrambenih snaga. Teritorijalna odbrana nikako nije jedini, ali je u svakom slučaju jedan od najznačajnijih vidova podruštvljavanja odbrane i za nas najpogodniji oblik organizovanja »naoružanog naroda«.

Teritorijalna odbrana je istovremeno i naš odgovor na karakter moguće agresije i oblike ispoljavanja rata koji bi nam mogao biti nametnut. U bilo kom obliku eventualnog rata mi sa razlogom ističemo

da će u strukturi opšteg odnosa snaga na našem ratištu ljudski faktor biti naša izrazita prednost, da je to bitni činilac na kojem mi zasni- vamo sopstvenu nadmoćnost nad bilo kojim agresorom. Pri tome se ne oslanjamo samo ni jedino na kvalitativna svojstva ljudskog či- nioca (svest, moral, obučenost, ratna veština u celini i dr.), što je svakako primarno, nego i na njegova kvantitativna svojstva. Drugim rečima, mi moramo biti brojniji i u ukupnoj masi ljudstva uključenog u sve oblike borbe i otpora — bez obzira o kakvom agresoru se radi. To je jedan od značajnih stavova naše vojne doktrine i strategije. Radi toga smo morali ostvariti adekvatan oblik organizovanja u ko- me i kojim bi se ova naša potencijalna prednost najoptimalnije iz- razila, pretvorila u materijalnu snagu i dobila karakter oružane sile visoke borbene vrednosti. Stoga je teritorijalna odbrana, ovakva kak- vu smo stvorili, organizacioni oblik koji optimalno obezbeđuje rea- lizaciju naših doktrinarnih stavova u odnosu na ljudski faktor, a ništa manje i u odnosu na prostor.

Čini mi se da bi u tome, bar najgrublje, bio nekako izražen i onaj stručni, tehnološki aspekt naše teritorijalne odbrane.

Milorad JANKOVIĆ

SISTEM TERITORIJALNE ODBRANE

Teritorijalna odbrana je organizacijsko-formacijski dobila želje- nu fizionomiju koja odgovara njenoj veličini i strategijskoj ulozi. Ra- zumljivo je da su, u međuvremenu, narasli problemi komandovanja i rukovođenja, sistema veza i organizacije sadejstva sa operativnim snagama u dejstvima u bližoj ili većoj dubini fronta, u pozadini ne- prijateljskog fronta, na važnim protivdesantnim rejonima itd. Me- đutim, to su problemi rasta i visokog stepena organizacije i izgrađe- nosti sistema teritorijalne odbrane.

U tako brojno jakim oružanim snagama potrebno je uskladiti i usavršavati sistem komandovanja, sadejstvo komandi JNA i štabova TO, organizovati teritorijalne veze, obaveštajnu službu i bezbednost itd. Pošto se radi o delu naših oružanih snaga namenjenih za po- sebne zadatke i uslove ratovanja, naš prilaz navedenim problemima ne može se razlikovati od onog koji imamo za slične probleme u ope- rativnoj armiji, inače bi došlo do disproporcije, naročito kad je u pi-

tanju visok stepen bojeve gotovosti koja mora da je ista za oružane snage u celini. U preispitivanju postojećih rešenja i u traženju novih potrebno je polaziti sa dostignutog stepena razvoja teritorijalne odbrane, u prvom redu na nivou strategije, a zatim operatike i taktike.

Mada se radi o istovetnim i zajedničkim problemima, ipak rešenja u TO ne mogu biti ista kao rešenja koja imamo u operativnoj armiji. Ona moraju biti specifična i odgovarati strategijsko-operativnim i taktičkim uslovima pod kojima će teritorijalne snage izvoditi svoja dejstva. U neprijateljskoj pozadini, na primer, mnogo je teže organizovati sistem komandovanja, obezbediti pokretljivost i funkcionisanje komandi, redovno održavati veze itd. Radio-relejne veze i žične veze teško mogu biti korišćene, pa se veze, uglavnom, održavaju radio-sredstvima i kuririma.

Polazeći od strategijsko-operativnih i taktičkih uslova pod kojima će partizanske i teritorijalne snage izvoditi dejstva sa obe strane fronta, naročito u neprijateljskoj pozadini, naglasak bi morao biti na strategijsko-operativnoj proceni i studiji pojedinih prigraničnih odbrambenih zona, rejona i prostorija gde se mogu očekivati vazdušni desanti. Mislim da bismo u tom smislu mogli imati i određena težišta i selektivno pristupati rešavanju određenih problema u organizaciji, popuni, obuci, pripremi stanovništva, uređenju teritorije itd.

Ovde je bilo govora o odnosu društveno-političkih i samoupravnih struktura, odnosno područjstavljanju opštenarodne odbrane, s jedne strane, i fizionomiji rata, odnosno strategijsko-operativnih borbenih dejstava, s druge strane. Mislim da se ove dve kategorije ne mogu suprotstaviti jedna drugoj. Iz društveno-političkog sistema i organizacije oružanih snaga, operativnih i teritorijalnih, proizilazi i fizionomija dejstava kao njena nadgradnja.

Kad govorimo o teritorijalnoj odbrani, moramo imati u vidu sistem, a ne samo teritorijalne jedinice. Onaj oružani deo teritorijalne odbrane u koji ubrajamo teritorijalne jedinice, za današnje uslove i eventualne potrebe mora biti čvrsto organizovan, dobro i savremeno naoružan i mora imati odgovarajuću kvalifikovanu obuku svih struktura, počev od vojnika, preko jedinica od komandi i starešina. Samo tako shvaćena teritorijalna odbrana može doprineti specifičnoj, savremenoj fizionomiji strategijsko-operativnih dejstava, kako to zahteva oružana borba u našoj doktrini opštenarodnog odbrambenog rata.

Međutim, i sve one strukture teritorijalne odbrane izvan teritorijalnih jedinica i štabova, pri čemu mislim na razne organizacije,

sportska i druga društva koji u svoj delokrug rada uključuju elemente opštenarodne odbrane, moraju u sadržaje svoga rada unositi sve više savremenih vojnostručnih sadržaja koji proizilaze iz zahteva koncepcije ONO.

U tom smislu kada su u pitanju način, metod i forme angažovanja »naoružanog naroda«, vreme pariske, mađarske, oktobarske, pa i naše revolucije daleko su za nama.

Naša radnička klasa više nije u onom položaju u kome je proletarijat, u svom istorijskom putu, tek stupio na svetsku scenu. Ona danas ima svoju državu, organizovane oružane snage, moćnu materijalnu bazu, kvalifikovane kadrove, aktivne i rezervne starešine koje je decenijama osposobljavala. To je domet dokle smo stigli i osnova sa koje dalje moramo polaziti.

Mislim da treba bitno razlikovati neke opšte društvene, političke i ekonomske samoupravne aspekte ONO od kvalifikovanog, operativnog, vojnostručnog rada svih onih organa koji se bave tim problemima u svim strukturama našeg društva.

Upotreba manevarskih snaga u savremenim uslovima je veoma značajna, ali istovremeno i složena. Ne tako retko susrećemo se sa teorijama i shvatanjima da je teritorijalna odbrana isključivo namenjena za borbu protiv okupacijskog sistema. Taj zadatak je nesumnjivo strategijskog značaja i nikako ga ne treba potcenjivati. Međutim, ta potreba mora biti prisutna samo za najteže ratne slučajeve. U svim ostalim ratnim slučajevima, a naročito kada se radi o ratu sa ograničenim ciljevima, manevarska struktura teritorijalne odbrane mora biti osposobljena, pored ostalih zadataka, prvenstveno kao borbena struktura, za borbu sa gusto ešeloniranim elementima borbenog i operativnog poretka agresora u svim onim zonama koje mogu biti zahvaćene ratnim dejstvima, bilo da operativne snage izvode odbrambena ili ofanzivna dejstva. Ti uslovi se bitno razlikuju, zavisno od karaktera zemljišta i drugih uslova, po vojištima od onih koji bi, na primer, važili za celo ratište — u najtežim ratnim slučajevima. U skladu sa takvim procenama treba imati u vidu i jedinice namenjene za protivdesantnu borbu na prostorijama operativno-strategijskog značaja.

S tim u vezi ističe se i problem modernizacije jedinica teritorijalne odbrane, imajući pri tome u vidu ne samo naoružanje već, pre svega, osavremenjavanje taktičkih i operativnih metoda i formi dejstava na ravničastom, manevarskom ili brdskom planinskom zemljištu, oko velikih reka, na otocima, u velikim gradovima i sl.

Dalju i sistematsku studiju zahteva izučavanje svih aspekata tzv. prostornih, odnosno opštinskih struktura i njihovih vojnostručnih sadržaja. Opštinske strukture su važan elemenat strategije u koncepciji opštenarodne odbrane. U užem vojnostručnom smislu to je sistem koji ima sve uslove da nam zameni odgovarajuće tehničke sisteme za elektronska i protivelektronska dejstva, u obaveštajnom pogledu kako na nivou taktike i operatike tako i strategije.

Stvarne mogućnosti opštinskih struktura su takve da nam omogućavaju trenutno dobijanje dragocenih i kvalifikovanih obaveštajnih podataka skoro sa svih tačaka privremeno zauzete teritorije, od bitnog značaja za sve komandne stepene operativnog i teritorijalnog dela oružanih snaga. Konačno, to je sistem koji praktično ne može bitnije biti narušen, nije skup i ne može tehnički da zastari kao što to mogu tehnički elektronski sistemi. Šta više, prema logici daljeg razvoja i stalnog rasta struktura teritorijalne odbrane on može i mora samo da se usavršava i upotpunjuje. Vijetnamci imaju izvanredna iskustva u tom smislu, jer su njihova rešenja dobrim delom i tehnički bila obezbeđena. Mogućnosti ovih struktura su u tesnoj vezi sa sistemom komandovanja i rukovođenja, organizacijom sistema teritorijalnih veza, teritorijalne vojnoobaveštajne službe i službe bezbednosti i stoga one ne smeju biti zapostavljene.

Na primer, u operativni i borbeni poredak jedinica potencijalnog agresora kao i naših, sve više se uvode sredstva velikog dometa i velike gustine vatre, koja se koriste za »progorevanje« položaja (klasična artiljerija sa raketiranim zrnima, višecevni raketni bacači, artiljerijske rakete i sl.), čiji su plotuni veoma skupi. Stoga se sve više nameće problem izbora tzv. rentabilnih ciljeva, na način koji je sličan onom pri upotrebi nuklearnih borbenih sredstava. »Rentabilnost« izabranih ciljeva mora se na više načina proveriti i utvrditi, naročito u uslovima brze izmene situacije na frontu. Kod izbora takvih ciljeva, u pozadini neprijateljskog fronta, neprocenjivu uslugu komandama naših operativnih jedinica mogu da pruže — štabovi, komande i jedinice teritorijalne odbrane, bez obzira, na njihovu veličinu. Oni za takve zadatke moraju biti osposobljeni, s tim da imaju odgovarajuće sisteme i sredstva veze.

Dalje studije navedenih problema na nivou strategije, operatike i taktike znatno bi doprinele, pored usavršavanja postojećih rešenja, osavremenjavanju naše vojne misli. Pri tome ne mislim da takvih studija nema, već ističem da se o ovim problemima relativno malo piše i raspravlja u našoj vojnoj štampi i publicistici. A ova rasprava upravo pokazuje potrebu za polemikom.

PARTIZANSKE BAZE — OSNOVICA ZA USPEŠNU BORBU I OTPOR

Dosadašnje pripreme za odbranu rezultiraju iz poznatih koncepcijskih stavova, pri čemu su uzimane u obzir lokalne specifičnosti svake republike i pokrajine. Teritorijalnoj odbrani kao sastavnom delu oružanih snaga dato je ono mesto koje joj pripada i za što je u ratu namenjena. Baš zbog svoje važnosti, kao i zbog potreba za visokim stupnjem borbene gotovosti, teritorijalna odbrana zabeležila je vanredno brz tempo razvoja. Međutim, iz objektivnih razloga, pripreme civilnog sektora, gledano u celini, donekle zaostaju. Radi bržeg organizovanja svih struktura ONO, bilo bi potrebno pojednostaviti sadašnju organizacionu strukturu i povećati napore na organizovanju partizanske baze. Organizaciono i kadrovski treba učvrstiti sve strukture ONO, posebno one koje nemaju mirnodopsko jezgro.

Organizovanje baze, a posebno partizanske baze, po mom mišljenju, jedno je od najvažnijih pitanja u stvaranju osnovnih uslova za uspešnu dugotrajnu oružanu borbu i otpor. Reč je o organizovanju i materijalnom obezbeđenju svih rejona, koji imaju prirodne uslove za prihvatanje većeg broja jedinica TO i za razvoj društveno-političkih struktura u uslovima privremeno zaposednute teritorije.

Polazeći od svestranih i složenih potreba koje nameće vođenje oružane borbe, partizanska baza bi morala da obezbedi:

- operativnu osnovnicu snaga TO i jedinica JNA za izvođenje ofanzivnih dejstava jačih sastava u pozadini agresora;
- osnovnicu za stvaranje i širenje slobodne teritorije;
- materijalnu bazu za snabdevanje jedinica borbenim i neborbenim potrebama.

Idejnopolitički, moralni, ekonomski i drugi faktori bili bi od presudnog značaja u stvaranju takve baze. To pitanje, međutim, zahteva širu raspravu, jer se čitava moralnopolitička aktivnost, ekonomski, kulturni i drugi život ne mogu zamisliti bez dobro organizovane partizanske baze u širem smislu.

Mišljenja sam da su pitanja oko jedinica manevarske strukture u pogledu njihovog obima i zadataka uglavnom raščišćena. Obrazovanjem manevarske strukture jedinica TO, razrešili smo nejasna pitanja oko ofanzivnog i defanzivnog angažovanja jedinica TO, kao i načina komandovanja i mogućnosti prepotčinjavanja.

Međutim, za jedinice prostorne strukture postoji još mnogo nerešenih pitanja, pre svega u odnosu na zadatke i sastav. Praksa po-

kazuje očitu negativnost kod formiranja jedinica, gde se nedovoljno sagledavaju svi faktori koji utiču u pozitivnom i negativnom smislu na te jedinice.

Mišljenja sam da je varijanta u pogledu zadataka prostorne strukture u načelu prihvatljiva za sve onako, kako je formirana u izlaganju generala Kotevskog.

Sledeća negativnost je u tome da se kod borbenog planiranja upotrebe jedinica TO često zanemaruje prostorna struktura, koja je, uzev u celini, brojnija u odnosu na manevarsku strukturu. Moramo obezbediti pokrivenost celokupne teritorije, a to znači mnošto raznovrsnih oružanih akcija na ogromnom prostoru. To je, bez sumnje, elemenat oružane borbe strategijskog značaja, koji se ne može izmeriti samo ekvivalentno određenim vojnim formacijama (brojem bataljona) i slično.

Josip ŽUŽULJ

STRATEGIJSKO MJESTO I ULOGA TO U OBALNOM POJASU

Strategijsko mjesto TO u sistemu ONO ne sastoji se samo u iskorišćavanju ljudskih i materijalnih mogućnosti, već i u njenoj društvenoj i klasnoj funkciji koja je zajedno sa operativnom armijom namjenjena da brani tekovine samoupravnog socijalističkog društva direktnim osloncem i integralno sa svim društvenim faktorima. Ovo prvenstveno daje odgovarajuću težinu i opredjeljuje strategijsko mjesto TO u našem društvu, koje je spremno i u stanju da snage TO pothranjuje i zanolja i u najtežim situacijama, na privremeno zaposjednutoj teritoriji i u vođenju dugotrajnog rata do konačne pobjede.

Mislim da prilikom utvrđivanja strategijske uloge TO treba imati u vidu njeno mjesto polazeći od vojnogeografskog faktora, konkretno na jadranskom vojištu gdje se ove snage pojavljuju i u prvim borbenim ešelonima zajedno sa snagama operativne armije, pored toga što samostalno izvršavaju zadatke u odbrani, kao što su obezbijedenje i kontrola određene akvatorije i teritorije u vlastitoj pozadini. Na taj način snage TO oslobađaju znatne snage operativne armije za brzu i bezbjednu koncentraciju i dejstva na glavnim pravcima.

Smatram da je važno istaći ulogu TO kao vojnopolitičkog faktora u našem ambijentu gdje se mogu ispoljiti različita prethodna dejstva i demonstrirati silom. Riječ je o mogućnostima raznovrsnih infiltracija, ubacivanja diverzantskih i obavještajno-izviđačkih grupa, pa i znatnijih snaga i sredstava specijalnog rata, čime bi agresor nastojao da postigne odgovarajuće ciljeve na našem prostoru. Snage TO na našoj teritoriji i akvatoriji pokrivaju cijeli prostor i oslanjaju se na cjelokupno stanovništvo, a svojom organizacijom i snagom su istovremeno oslonac i stožer oko koga se na odgovarajući način organizuje stanovništvo — taj neiscrpní izvor snaga za borbu i otpor agresoru.

Mi smo na tom planu, teorijski i praktično, postigli velike i značajne rezultate na sadašnjem stepenu razvoja našeg društva. Međutim, sasvim opravdano smatramo da na osnovu iskustava moramo ići dalje, uključujući u taj proces i sve ostale djelatnosti našeg društva, a ne samo one vezane, manje ili više, neposredno za oružanu borbu i oružane snage.

Kad govorimo i sagledavamo realizaciju koncepcije ONO kroz strategijsku ulogu TO, onda je potrebno da stalnom analizom upoređujemo sadašnje stanje sa fizionomijom, odnosno slikom eventualnog rata, koji će sigurno biti mnogo brutalniji nego drugi svjetski rat, pa čak i ratovi vođeni poslije njega. To znači da moramo stalno analizirati moguće načine dejstva i borbenih postupaka naših snaga do pobjede.

Poznato je da će rat u svojoj prvoj fazi biti neposredan sukob dviju armija, da će to biti dejstva u skladu sa opremom, sredstvima i taktikom regularnih armija; vodiće se na mjestima odakle je moguće pregrupisavanje, pa i ostajanje na zauzetoj teritoriji operativnih i teritorijalnih jedinica, da će tu biti baze i infrastruktura društva u cjelini, uključujući i ljudske efektive. U toj fazi rat se ne može završiti bez obzira na rezultate i borbene efektive armija. Ishod će zavisi, prije svega, od karaktera i ciljeva rata, od učešća naroda u njemu.

U slijedećoj fazi rat će biti sukob dobro organizovanog i naoružanog naroda koji je spreman da vodi dugotrajan, sveobuhvatan i iscrpljujući rat jednostavnijim borbenim sredstvima. Međutim, taj rat se vodi posebnom taktikom koju agresor nikada ne može potpuno da predvidi i da je sagleda unaprijed. Suština je u tome da, pored glavnih faktora, odlučujuću ulogu ima iznenađenje i, u skladu sa njima, tajnost priprema, što je preduvjet za partizanski način ratovanja, za pretvaranje kvantiteta u kvalitet i obratno, a što će zavisi od konkretnih uslova u datom momentu.

Takvom načinu vođenja rata nužno je prilagoditi taktiku i strategiju oružane borbe, ličnu i materijalnu formaciju, opremljenost jedinica itd., što je za naša sadašnja saznanja i mogućnosti učinjeno, ali treba sagledati perspektivu i tendencije razvoja.

Pri tome se mora voditi računa da se u svim ratnim uslovima i dejstvima jedinice moraju osposobiti za borbu protiv:

- oklopnih snaga i sredstava PTO i POB uništavanjem i zaprećavanjem na kopnu i otocima, kao i protiv oklopa na moru — brodova i drugih plovila;

- aviona i zaštiti od njih (PVO, pasivna zaštita) na moru i kopnu;

- žive sile protivnika u svim uslovima i medijima na zemlji, pod zemljom, na moru, pod morem i u vazduhu.

U tom smislu nužno je naše jedinice TO organizovati, obučavati i opreмати savremenom ratnom tehnikom, ali i sredstvima ratne tehnike koja su masovna i koja se mogu lako održavati u improviziranim, pokretnim i tajnim radionicama, pa i proizvoditi u najtežim ratnim uslovima.

Kod transportnih sredstava treba voditi računa o unifikaciji i masovnosti. Poreskom i carinskom politikom i drugim merama treba stimulisati masovnu proizvodnju i upotrebu takvih sredstava u našoj privredi uopšte.

Posebno je važno razmotriti vođenje oružane borbe na moru, čemu treba podrediti sredstva i razvijati taktiku. Radi toga se mogu birati i koristiti sredstva koja imaju široku primjenu:

gliseri za turizam, sport i rekreaciju mogu se koristiti ne samo kao sredstva za vezu nego i za borbu, (prijenos diverzanata izviđača itd.);

- ribarski brodovi mogu biti ne samo minolovci, patrolni čamci nego se mogu upotrijebiti za ostale zadatke kao površinski brodovi;

- trajekti se mogu koristiti ne samo kao minopolagači i desantni brodovi već i za druge borbene zadatke i u pomoćne svrhe itd.

Da bi ova plovna sredstva mogla da odgovore navedenim zadacima u eventualnom ratu, treba još u miru postići slijedeće:

- oblik i veličina trupa odgovarajućih plovnih sredstava treba da su prikladni za masovnu ili bar serijsku proizvodnju (poliester — ojačan);

- navigacijska i brodarska oprema, sredstva veze, pogonski kompleks — glavni porivni i pomoćni strojevi i uređaji za krcanje tereta — treba da su unificirani kako bi se obezbjedila zamenjivost u slučaju izbacivanja iz pogona i oštećenja pojedinih djelova i sl.;

— instalacije za razne vrste borbene opreme i naoružanja koje bi se čuvale ne samo u okviru oružanih snaga nego i u organizacijama udruženog rada i društveno-političkim zajednicama treba da su unificirane.

Na taj način čamci i brodovi bi se mogli prodavati po konkurentskim cijenama zbog serijske proizvodnje, izdržavali bi sami sebe u miru, a u slučaju ratne potrebe bili bi nosioci oružane borbe i otpora u uslovima vođenja dugotrajnog rata na moru. Zato se studiji o masovnijem uvođenju takvih plovni sredstava mora pokloniti značajna pažnja, a u društveno-političkim zajednicama raznim poreskim i drugim olakšicama stimulirati njihova najšira upotreba (pored primamljive nabavne cijene i niskih troškova održavanja) u društvenom i privatnom sektoru.

Iz rečenog jasno proizilazi nekoliko osnovnih konstatacija i zaključaka:

a) za vođenje dugotrajnog, sveobuhvatnog i iscrpljujućeg rata na moru i otocima, odnosno u priobalnom i otočnom pojasu potrebna su, pored već usvojenih doktrinarnih stavova i strategije oružane borbe, i prilagođenja sredstava ratne tehnike sračunata u prvom redu na jednostavnost u izradi i rukovanju, efikasnost i univerzalnost u borbi;

b) takvi brodovi i čamci moraju biti građeni prema ekonomskim kriterijima za masovnu mirnodopsku primjenu i jednostavno konvertiranje za ratnu namjenu — bilo za materijalno-tehničku podršku i obezbjeđenje, bilo za izvršenje raznovrsnih borbenih zadataka u obalnom moru;

c) postizanje ekonomičnosti u nabavci i održavanju postići:

— serijskom proizvodnjom prema namjeni (gliseri, trajekti, ribarski i transportni brodovi);

— unificiranjem opreme;

— poreskim i ostalim olakšicama za vlasnike takvih brodova (a i drugih prevoznih sredstava).

Metodije KOTEVSKI

MESTO, ULOGA I NAMENA TERITORIJALNE ODBRANE

Mesto i uloga teritorijalne odbrane proističu iz mesta i uloge naših oružanih snaga u sistemu opštenarodne odbrane. Jugoslovenska narodna armija kao udarni deo oružanih snaga SFRJ i teritorijalna odbrana kao njihov najmasovniji deo koji svojim oružanim formaci-

jama, i to u svim uslovima, pokriva svaki pedalj teritorije naše zemlje, predstavljaju jedan od osnovnih preduslova uspešne odbrane od svake agresije.

Obe ove komponente jedinstvenih oružanih snaga radničke klase, naroda i narodnosti, svih radnih ljudi i građana zajedno sa celokupnim sistemom opštenarodne odbrane imaju, kako je istaknuto i na Desetom kongresu SKJ, dvostruku ulogu u zaštiti nezavisnosti, suvereniteta i celokupnosti teritorije. Prvo, to je odvracanje od agresije i, drugo, vođenje opštenarodnog odbrambenog rata, ako Jugoslaviji bude nametnut, bez obzira na jačinu agresora, na uslove u kojima bi taj rat bio vođen i na vreme njegovog trajanja. Jugoslovenska narodna armija i teritorijalna odbrana su nosioci oružane borbe kao najvažnijeg i odlučujućeg oblika suprotstavljanja svakom agresoru, koja sa svim ostalim oblicima borbe i otpora čini celinu i nerazdvojno jedinstvo u odbrani od agresije. Organizovanje i delovanje ostalih oblika otpora ne može biti uspešno i efikasno bez snažno razvijene oružane borbe. A oružana borba, pak, kao osnovni oblik opštenarodnog otpora ne može dati očekivane rezultate bez oslonca na celokupno društvo koje je potpuno pripremljeno za odbranu.

Postojanje dve komponente jedinstvenih oružanih snaga je potreba našeg samoupravnog društva i sistema odbrane i zaštite naše slobode i nezavisnosti. Pored toga što baziraju na jedinstvenim društvenim osnovama, svaka od njih ima i svoju specifičnu ulogu i namenu.

Poznato je da je teritorijalna odbrana namenjena i osposobljena za izvođenje raznovrsnih borbenih dejstava protiv agresora, za borbenu kontrolu teritorije i akvatorije, zaštitu i obezbeđenje stanovništva, materijalnih dobara, organizacija udruženog rada i organa društveno-političkih zajednica i društveno-političkih organizacija od svih vidova neprijateljeve aktivnosti. Ono što hoću posebno da istaknem, a mislim da je važno i specifično kada je reč o teritorijalnoj odbrani, jeste da ona svojim raznovrsnim oružanim oblicima ostaje stalno prisutna na celoj teritoriji zemlje i time najneposrednije doprinosi obezbeđenju jednog od osnovnih načela koncepcije opštenarodne odbrane i ratne doktrine, a to je da sistem oružane borbe i ostalih oblika otpora mora funkcionisati neprekidno za sve vreme trajanja rata i na celom prostoru SFRJ, što znači i na svakom njegovom delu nezavisno od toga u kakvim se uslovima taj prostor može naći za kraće ili duže vreme.

Ja ovde, dakle, posebno naglašavam ne samo pokrivanje prostora u celini nego i pokrivanje svakog njegovog delića, jer u pravom

smislu te reči Jugoslovenska narodna armija ne samo da takođe pokriva naš prostor nego ona to čini i više od teritorijalne odbrane jer pokriva i čitav vazdušni prostor i akvatorij. Kada je reč o teritorijalnoj odbrani, to znači pokrivanje svakog parčeta zemlje, svakog sela, zaseoka, naselja i grada, velikog i malog, kao i ostalih delova teritorije. To je ona neophodnost stvaranja »ježa«, kako se drug Tito izrazio.

Govoreći o odbrani od desanata, koje neprijatelj može da spusti po čitavoj dubini teritorije, drug Tito je jednom prilikom rekao: »Da bismo obezbjedili čitavu teritoriju treba da stvorimo takvu organizaciju, da neprijatelj ni za jedan svoj desant ne može pronaći ni jedno mjesto gdje bi se neometano mogao spustiti. Svuda treba da ga dočeka organizovana borba.«

Dakle, ovo »svuda treba da ga dočeka organizovana borba« treba da se odnosi posebno na teritorijalnu odbranu kada je reč o njenoj nameni i njenoj organizaciji.

Drugi važan momenat je da snage teritorijalne odbrane izvode borbena dejstva u svim uslovima i ratnim situacijama — na privremeno zaposednutoj teritoriji i u pozadini agresora, u vlastitoj pozadini i u zahvatu fronta. Svaki od ovih ambijenata u kome se tokom rata može naći teritorijalna odbrana ima i svojih osobenosti.

Na *privremeno zaposednutoj teritoriji*, na primer, teritorijalna odbrana će najčešće biti osnovni nosilac oružane borbe i partizanskog načina ratovanja. Smatram da je na to mislio i general Janković kada je posebno istakao ulogu teritorijalne odbrane na privremeno zaposednutoj teritoriji i u pozadini agresora. U tim uslovima, zajedno sa ostalim faktorima, teritorijalna odbrana ima za cilj, pored ostalog, da realizuje odredbe Ustava SFRJ, kojima se ne priznaje okupacija prostora, a samim tim ni prekidanje borbe i otpora na njemu. Ovo se obavezno odnosi i na prostor na kome su, da tako kažem, agresorove snage i fizički najneposrednije prisutne, kao što su pravci i rejoni koncentracije, prikupljanja, rasporeda, lociranja i stacioniranja, garnizoni i gradovi. I u ovom pogledu veoma je značajna misao druga Tita: »Otpor u gradovima može zadati neprijatelju đavolske teškoće«.

Na *privremeno zaposednutoj teritoriji* svojim raznovrsnim i namenski organizovanim, opremljenim i osposobljenim snagama, ispoljavajući stalnu aktivnost i ofanzivnost i primenjujući različite vidove, oblike i načine borbe, teritorijalna odbrana onemogućava stvaranje bilo kakve kvislinške vlasti i okupacionog sistema agresora, što bi već samo po sebi predstavljalo veliku pobjedu. Time se narušava efikasnost borbenog sistema i nanose gubici agresorovoj živoj sili i

tehcnici, otežava pokret i manevar jedinica, narušava sistem rukovođenja i komandovanja, veze i snabdevanja, vezuju i razvlače snage i stvara opšta nesigurnost. Teritorijalna odbrana time, naročito u slučaju dubljih prodora agresorovih snaga, ima ulogu isturenog strategijskog ešelona u pozadini neprijateljevih grupacija, neposredno i posredno sadejstvuje našim snagama na frontu veoma često izvršavajući zadatke koji se u drugim uslovima daju vazdušno-desantnim, izviđačko-obaveštajnim, avijacijskim, infiltriranim i drugim jedinicama sa fronta, ona time stvara slobodne teritorije u pozadini agresora, obezbeđuje povoljne uslove za rad organa vlasti i za izvođenje operacija širih razmera radi konačnog razbijanja neprijateljevih snaga i oslobađanja teritorija koje je agresor privremeno zaposeo.

Ove težišne zadatke teritorijalne odbrane, iako ne samo njene, bilo je neophodno spomenuti da bismo bolje sagledali njeno mesto i ulogu, kao i značaj borbe i otpora na privremeno zaposednutom prostoru. U svakom slučaju može se reći da borbena dejstva na privremeno zaposednutoj teritoriji, u našim uslovima, poprimaju podjednak značaj kao i dejstva na ostalom prostoru, bez obzira što prema obimu i intenzitetu mogu biti različita, zavisno od konkretne strategijske i operativne situacije, odnosa snaga i drugih uslova. Ta dejstva su deo jedinstvenog sistema oružane borbe, koji mora da funkcioniše i na prostoru koji bi agresor privremeno zaposeo.

Najzad, davanje ovakvog mesta ulozi teritorijalne odbrane možda zahteva da se doda i to da se niukom slučaju ne može smatrati da će svaka agresija na našu zemlju dovesti do dubokih, odnosno dubljih prodora neprijateljevih snaga i privremenog zaposedanja naše teritorije u celini ili njenog manjeg ili većeg dela. Ne treba ni spominjati da ćemo sve učiniti i da sve činimo da do neprijateljevih prodora ne dođe i da će naše oružane snage i svi narodi i narodnosti spremno da se odupru svakom agresoru još od same granične linije. Uostalom, sigurno je da su borbena dejstva na privremeno zaposednutom prostoru i za nas dejstva koja bi se izvodila u težim uslovima.

Pa ipak, nije nikakvo »prepuštanje teritorije agresoru«, nikakvo »predavanje unapred«, nikakav defetizam ako računamo i sa takvom mogućnošću. Realna procena odnosa snaga u određenim konkretnim uslovima, kao i drugi činioci, mogu pokazati da sa takvom realnošću treba računati. Naša iskustva sa fašističkim zavojevačima i njegovim slugama, kao i izvršene agresije na miroljubive zemlje poslednjih decenija i godina potvrđuju da će se agresor za izvršenje svojih ciljeva solidno pripremati i da će unapred računati bar na početni uspeh.

Zbog svega toga treba računati s tim i pripremiti se za to organizacijski, kadrovski, materijalno, što nikako ne znači »prepuštanje

teritorije agresoru«, ali sigurno znači da ćemo, ako dođe do toga, biti mnogo spremniji za rad, život i borbu na privremeno zaposednutom prostoru, a samim tim i za što brže izbacivanje agresora sa naše teritorije.

U vlastitoj pozadini snage teritorijalne odbrane otpočinju aktivnost u svim slučajevima agresije, kao i neposredne ratne opasnosti, i to po celoj dubini našeg prostora. U uslovima kada agresor može jednovremeno napasti našu zemlju sa fronta i po celoj dubini (ubacivanje snaga u dubinu može da prethodi napadu glavnih snaga s fronta) naše oružane snage moraju biti spremne da prihvate i uspešno vode borbu i tuku neprijatelja na bilo kojoj tački naše teritorije.

Na delu fronta na kome je izvršena agresija snage teritorijalne odbrane stupaju u borbena dejstva, a u ostalim delovima sprovode borbenu kontrolu teritorije i akvatorije i izvode pripreme za predstojeća borbena dejstva. Kontrolu i obezbeđenje vlastite teritorije i akvatorije teritorijalna odbrana ostvaruje, pre svega, pogodnom koncentracijom i rasporedom svojih snaga, organizacijom obaveštajno-izviđačke delatnosti, protivvazdušne odbrane, protivdesantne i protivkopnene borbe i energičnim dejstvom protiv snaga agresora (vazdušnih i pomorskih desanata, specijalnih snaga, diverzantskih jedinica i grupa i drugih), koje se na bilo koji način budu našle na tom prostoru.

Pod određenim uslovima, koji su predviđeni Zakonom o narodnoj odbrani, snage teritorijalne odbrane mogu biti upotrebljene i za neborbene zadatke, naročito u spasavanju stanovništva i materijalnih dobara od posledica ratnih dejstava i razaranja, kao i od elementarnih nepogoda, u održavanju javnog reda i bezbednosti itd.

Takvom potpunom borbenom kontrolom i zaštitom teritorije u vlastitoj pozadini i uspešnim dejstvom protiv agresorovih snaga na njoj teritorijalna odbrana takođe znatno olakšava i borbena dejstva oružanih snaga na frontu.

U zahvatu fronta snage teritorijalne odbrane izvode borbena dejstva pretežno u neposrednom sadejstvu sa jedinicama Jugoslovenske narodne armije. One se, dakle, intenzivno angažuju od prvog časa agresije i od same granice. Pri tome ne treba ni ukazivati da će se na frontu, u tom sudaru ogromne žive sile i tehnike napadača i branioaca, snage teritorijalne odbrane angažovati u borbenim zadacima koji su u skladu sa konkretnom operativno-taktičkom situacijom i borbenim mogućnostima svake jedinice teritorijalne odbrane posebno.

Takva namena teritorijalne odbrane u našem sistemu opštenarodne odbrane svakako je od neposrednog uticaja i na njeno formiranje, pripremanje i osposobljavanje. Očigledno je da se sve snage

teritorijalne odbrane moraju tako organizovati, izgrađivati i razvijati (a to se tako i čini) da su sposobne i spremne da se u svakom trenutku i u svim uslovima suprotstave ma kom agresoru i da pri tome borbene zadatke izvršavaju bilo zajedno sa jedinicama Jugoslovenske narodne armije ili samostalno.

Normalno je da se snage teritorijalne odbrane formiraju u veoma raznovrsne formacijske sastave, jačine od grupe vojnika do brigade i viših sastava, različito naoružane i opremljene, zavisno od njihove konkretne namene i zadataka na pojedinim delovima ratišta i u različitim uslovima odbrane od agresije.

Pored jedinica na kontinentalnom delu ratišta, teritorijalna odbrana razvija raznovrsne oblike oružanih formacija i na njegovom pomorskom delu. Relativno veliki deo pomorske državne granice, ogroman broj ostrva i veoma razučena obala zahtevaju da se organizuju i razne jedinice i ustanove za otkrivanje, praćenje i borbu sa agresorovim snagama na akvatoriju, ostrvima i priobalnom pojasu teritorije SFRJ.

U ratnim uslovima i *jedinice milicije*, pored obavljanja svojih redovnih zadataka, mogu biti upotrebljene i u izvođenju borbenih dejstava i tada su sastavni deo teritorijalne odbrane.

Pripremljene i osposobljene u miru i oslanjajući se na neposrednu pomoć stanovništva, jedinice teritorijalne odbrane su uvek spremne da se odupru agresoru, da, po potrebi, vode i dugotrajan rat primenom najraznovrsnijih oblika i načina borbe, od najsitnijih diverzija, zaseda, prepada i upada do bojeva i operacija.

Elastičnost organizovanja jedinica teritorijalne odbrane svakako predstavlja jednu od njenih osobenosti. Ona omogućuje, pored ostalog, da se zavisno od razvoja situacije manje jedinice objedinjuju i stvaraju veće manevarske sastave, kao i obratno — da po potrebi potčinjene jedinice većih sastava dejstvuju za kraće ili duže vreme samostalno.

Najzad, mada tako raznovrsne, sve jedinice teritorijalne odbrane prema nameni i drugim svojstvima mogu se grupisati, uglavnom, u *dve osnovne vrste* o kojima je ovde već bilo reči. Iako se nazivi za ove dve vrste jedinica teritorijalne odbrane upotrebljavaju i uzimaju u uslovnom značenju, sa čime bih se i ja mogao složiti, ipak treba reći da su se ti nazivi već toliko odomaćili da se u svakodnevnoj praksi, pa i u sredstvima javnog informisanja, široko koriste.

Pod nazivom *manevarske snage* (jedinice manevarske strukture) teritorijalne odbrane podrazumevaju se, rekao bih, združeni sastavi i druge veće jedinice koje čine glavnu manevarsku i udarnu snagu

teritorijalne odbrane, sposobnu da samostalno ili zajedno sa jedinicama JNA izvodi operacije i druga borbena dejstva širih razmera i nanosi jake udare i na širem području, na ratištu ili njegovom delu i koje se, prema svojoj jačini i opremljenosti, vatrenoj moći i borbenoj sposobnosti i pokretljivosti, razvijaju kao savremene borbene formacije sposobne da se uspešno suprotstave i znatnijim snagama agresora.

Pojam, pak, *prostorne snage* (snage prostorne strukture) sadrži ostale jedinice teritorijalne odbrane, načelno manjih sastava i organizacijsko-formacijski još elastičnije postavljene i raznovrsnije, koje pokrivaju svaki delić teritorije i obezbeđuju da je u borbenom pogledu organizovan i za oružanu borbu. Svaka od ovih jedinica pojedinačno je namenjena za vođenje borbe manjih razmera i obično će davati manje taktičke rezultate, ali takva neprekidna i usklađena dejstva, uzeta zajedno na širokom prostoru i u sadejstvu sa ostalim delovima oružanih snaga, obezbeđuju masovnost borbe i otpora i njihov kontinuitet, te mogu značiti održavanje (ili čak preotimanje) i stratejske inicijative.

Rajko TANASKOVIĆ

O PODELI TO NA MANEVARSKU I PROSTORNU STRUKTURU

U ovoj raspravi, i ne samo u njoj, očigledno, se više govori o podeli TO na manevarsku i prostornu strukturu nego što su se iznosili naučni argumenti, koji bi opravdavali osnovanost takve podele, što bi bilo i poželjno i normalno, s obzirom na to da je izgradnja oružanih snaga, pa time i njihova podela, stvar vojne nauke i teorije. Šta da se kaže o toj podeli TO na manevarsku i prostornu strukturu, o podeli koja je, zaista, veoma uslovna i koja, po mom mišljenju, nema za nas nikakav ni teorijski ni praktičan značaj.

Poznato je da se jedinice prema raznim osnovama podele dele na: operativne, taktičke, borbene, združene, zatim na jedinice vidovske, rodovske, jedinice službe, specijalne itd., ali u vojnoj nauci i teoriji podela na manevarsku i prostornu strukturu nije do sada za beležena i zaista ne vidim nikakvog opravdanog razloga da baš mi ovom podelom »obogaćujemo« vojnu nauku. Postoji, kao što znamo,

na primer: struktura atomskog jezgra, struktura ćelije i organizma, struktura društva, struktura romana, organizacijska struktura jedinica, komandi i štabovi itd., ali meni, zaista, nije jasno kako struktura, kao takva, može biti manevarska, odnosno prostorna.

Naravno, ima i biće u TO jedinica različite veličine i sastava — od najmanjih do najvećih; biće, takođe, jedinica koje su po svojoj udarnoj snazi, opremljenosti i obučenosti osposobljene i predviđene za izvođenje borbenih dejstava na širem i najširem prostoru vojišta ili ratišta, dakle, za manevre na širem prostoru, kao što će manevar drugih jedinica biti sveden na uži prostor, zavisno od njihove veličine i drugih uslova. Ako je tako, a jeste, onda dajmo da se tako i izražavamo, a ne da stvaramo nazive i podele koje umesto da posluže boljem sporazumevanju (što je sigurno želja onih koji takvu podelu zagovaraju) unose zbrku i dovode do nesporazuma.

Živko BLAGOJEV

VAZDUHOPLOVNI FAKTOR U TERITORIJALNOJ ODBRANI

Sa stanovišta dalje izgradnje i osposobljavanja snaga teritorijalne odbrane smatram da je od posebnog interesa odnos prema vazduhoplovnom činiocu u okviru ove komponente naših oružanih snaga u celini. Mislim da je ovaj činilac nekako potisnut i odsutan čak i iz naših teorijskih rasprava o teritorijalnoj odbrani i da je utoliko više opravdano da se i u ovom okviru nešto kaže o tome.

Vazduhoplovna podrška snaga TO koju izvodi RV i PVO kao vid JNA samo je jedan od aspekata ovog celovitog pitanja. Vazduhoplovna podrška TO u svim bitnim elementima uglavnom je obrađena i regulisana u našoj normativnoj teoriji i pravilima. Tu je, u osnovi, reč o jednom od zadataka RV i PVO koji se vrši za potrebe snaga teritorijalne odbrane. Prema svom sadržaju, objektima i načinu dejstva zadatka vazduhoplovne podrške snaga TO u suštini za jedinice RV i PVO ne predstavlja neku kvalitativno novu obavezu. Iako i u ovom domenu ima dosta specifičnosti, sama stručna i — ukoliko se to može tako nazvati — tehnološka strana izvođenja ove podrške u osnovi je identična ili bliska vazduhoplovnoj podršci snaga KoV ili RM. Osnovni problemi u ovoj oblasti uglavnom se svode na razvoj organa za sadejstvo jedinica TO a RV i PVO na odgovarajućim ko-

mandnim nivoima i u svim krupnijim sastavima TO, na zahteve da se ta rešenja kadrovski i organizaciono-tehnički potpuno obezbede, da se ostvari neophodan sistem veza preko koga će se to sadejstvo u praksi realizovati i da se, najzad, ceo taj mehanizam sadejstva i utvrđeni postupci obostrano dobro uvežbaju, stvore neophodne navike, steknu iskustva itd. Zadaci su, kao što se vidi, ozbiljni, ali u celini ne takvi da bi predstavljali teži problem.

Drugi aspekt uloge vazduhoplovnog faktora u odnosu na teritorijalnu odbranu mnogo je kompleksniji i zahteva svestrano razmatranje. Reč je, zapravo, o razvoju vazduhoplovnih jedinica u organskom sastavu teritorijalne odbrane, o uvođenju avijacijskih i helikopterskih jedinica u sastav snaga TO kao jednog od rodovskih elemenata ove komponente naših oružanih snaga.

Neophodnost razvoja vazduhoplovnih jedinica u sastavu TO rezultira, s jedne strane, iz opštih uslova u kojima će se dejstvovati, a, sa druge strane iz poznatih svojstava vazduhoplova kao borbenog sredstva, odnosno iz realnih mogućnosti jedinica lake avijacije i helikoptera koje bi za snage TO uvek dobrodošle, jer upravo pokrivaju neke za TO izuzetno važne potrebe. Ovim nikako ne želim prenaglasiti ulogu tih vazduhoplovnih jedinica u teritorijalnoj odbrani, već samo ističem da se u našem sistemu ONO mora maksimalno iskoristiti svako sredstvo i da tim pre ne može biti sporna opravdanost upotrebe i tako univerzalnih sredstava visoke borbene vrednosti kao što su vazduhoplovi.

Ako bi sve vazduhoplovne jedinice u TO čak isključivo bile angažovane samo na zadacima održavanja veze između nekoliko stotina različitih elemenata TO rasutih na prostoru od više stotina, pa i hiljada kvadratnih kilometara, ostvario bi se učinak koji bi opravdao njihovo postojanje. Treba se samo podsetiti koliko je i po borbenim efektima, a i u moralnom pogledu bio značajan doprinos naše i onako skromne partizanske avijacije kakvu smo imali u pojedinim periodima NOB-a pre 1944. godine. Sigurno je, najzad, da će u eventualnom ratu uslovi za dejstva naše TO biti vrlo složeni, što će zahtevati i odgovarajuću strukturu snaga iznijansiranih borbenih svojstava i mogućnosti. Samo tako one mogu efikasno dejstvovati u svakoj situaciji. U tome ima dosta prostora koji će najbolje pokriti baš vazduhoplovne jedinice TO.

S obzirom na tehnička i borbena svojstva aviona i helikoptera, kao i na prioritetne potrebe snaga TO, nesumnjivo je da bi se vazduhoplovne jedinice TO u prvom redu morale angažovati za obezbeđenje veće pokretljivosti i manevarskih mogućnosti jedinica TO, za iz-

viđanje iz vazduha i, najzad, za održavanje veza sa brojnim elementima TO raširenim na širokom prostoru.

Razumljivo da su ovi opšti zadaci izdiferencirani prema uslovima u kojima će dejstvovati snage teritorijalne odbrane.

U sopstvenoj pozadini vazduhoplovne jedinice će se prvenstveno angažovati na zadacima kontrole teritorije, za osmatranje važnijih reiona ili pravaca, brzo pretraživanje reiona u kojima postoje indikacije o ubacivanju neprijateljskih borbenih grupa i diverzanata, poternu službu i gonjenje otkrivenih grupa i, na kraju, za prebacivanje sopstvenih borbenih grupa, delova ili manjih jedinica radi brze intervencije protiv ubačenih neprijateljskih delova ili diverzantskih grupa. Sem ovog osnovnog, vazduhoplovne jedinice TO izvršavale bi i zadatke održavanje veze, službe za laki transport kritičkih materijalno-tehničkih sredstava, a u slučaju potrebe i neke zadatke izviđanja iz vazduha, odnosno vatrenih dejstava.

Dejstva vazduhoplovnih jedinica na privremeno zaposednutoj teritoriji biće po pravilu ograničena u pogledu obima i intenziteta. To će biti uslovljeno prvenstveno raspoloživim brojem vazduhoplova, a ništa manje i uslovima za njihovo baziranje, zaštitu, snabdevanje gorivom i rezervnim delovima, kao i za obezbeđenje njihovih dejstava u celini. I, pored toga, dejstva ovih jedinica mogu predstavljati značajan doprinos opštoj efikasnosti pojedinih jedinica TO, jer će on biti izvršen baš u onim elementima u kojima će mogućnosti snaga TO biti relativno ograničene.

Ta dejstva biće prvenstveno usmerena na obezbeđenje pokretljivosti i manevarske sposobnosti onih delova TO kojima je to bitan preduslov za uspešna dejstva. Reč je u prvom redu o prebacivanju diverzantskih i drugih borbenih grupa za obaveštajno-izviđačka, diverzantska, prepadna ili druga specijalna dejstva koja mogu dobiti izuzetno veliki značaj. Od ostalih zadataka dolazi u obzir izviđanje iz vazduha, naročito objekata dobro branjenih, pojedinih garnizona ili dobro kontrolisanih komunikacija, zatim laki transport radi snabdevanja kritičnim materijalno-tehničkim sredstvima, evakuacija teških ranjenika i, najzad, održavanje veze komandi i štabova TO sa potčinjenim jedinicama. Sigurno je da će vatrena dejstva biti primenjivana, no isto tako je razumljivo da zbog datih uslova ovi zadaci ne mogu spadati u prioritete.

Suvišno je ovde naglašavati da će uspeh dejstva vazduhoplovnih jedinica TO neposredno zavisiti od celishodne upotrebe i adekvatnih taktičkih postupaka. Od posebnog značaja u tom pogledu su sledeći bitni zahtevi:

— sva dejstva vazduhoplovnih jedinica, bez obzira na karakter zadatka i broj angažovanih vazduhoplova, moraju biti maksimalno prikrivena i iznenadna za neprijatelja, što podrazumeva strogo prikrivene letove pojedinačnih aviona, pretežno noću i pri slabijoj vidljivosti, primenom sasvim niskih profila leta i marš-ruta;

— za opstanak ovih vazduhoplovnih jedinica, a naročito vazduhoplova na privremeno zaposednutoj teritoriji, presudne će biti česte i brze promene baziranja, kao i maksimalno moguća disperzija u regionima baziranja. Svi elementi baziranja vazduhoplovnih jedinica moraju biti najpotpunije maskirani i po najstrožim kriterijumima;

— vazduhoplovne jedinice TO, pa čak i pojedine manje grupe i pojedinačni vazduhoplovi, moraju se maksimalno osamostaliti u svim elementima za opsluživanje, snabdevanje i obezbeđenja borbenih dejstava. Ovo će svakako predstavljati jednu od bitnih pretpostavki bez koje u najvećem broju slučajeva neće biti moguća upotreba ovih jedinica, naročito u slučaju baziranja na privremeno zaposednutoj teritoriji.

Svakako da ovom prilikom nisam mogao da izložim celovitiju analizu uloge, zadatka i načina dejstva vazduhoplovnih jedinica u sastavu TO. Želeo sam jedino da istaknem očiglednu opravdanost sistematskog razvoja vazduhoplovnog elementa u sklopu naše TO, i da ukažem na značajnu ulogu koju može odigrati. Ta uloga ne može biti presudna za celokupna dejstva snaga TO, ali se nikako ne sme ni potcenjivati. Smišljenom upotrebom vazduhoplovne jedinice u TO, ma koliko bile tehnički i brojno ograničene, mogu predstavljati značajan činilac, naročito u nekim važnim zadacima koje one najuspešnije mogu izvršavati.

Na kraju smatram da je od izuzetnog značaja za ceo kompleks ovih pitanja činjenica da mi već danas imamo solidnu materijalno-tehničku i kadrovsku osnovu za potpunu realizaciju ovog zadatka. Brojni laki vazduhoplovi koji se danas nalaze na upotrebi u mnogim sportskim, turističkim i privrednim organizacijama predstavljaju solidnu vazduhoplovnu snagu koja je sasvim pogodna za ovakvu namenu. Ona predstavlja skoro jedno novo vazduhoplovstvo za koje mi imamo i odgovarajući stručan kadar. Nema nikakvog razloga da se ne iskoristi tako povoljna mogućnost i sa relativno malim dodatnim naporima ostvari osetan kvalitativan napredak u daljem razvoju teritorijalne odbrane.

U domenu materijalno-tehničke baze postoje, istina, i neki ne baš beznačajni problemi. Reč je, pre svega, o veoma velikom broju različitih tipova vazduhoplova koji se nalaze u našim sportskim i privrednim organizacijama. To stvara veoma ozbiljne poteškoće u iz-

gradnji racionalnog sistema tehničkog obezbeđenja i snabdevanja u ratu. Problem je, u osnovi, sličan onome što je u diskusiji ovde već istaknuto za neke druge strukture TO, a izlaz je u konstantnom i planskom naporu da se obezbedi neophodna mera unifikacije tih vazduhoplova.

Drugi značajan problem u ovoj oblasti je svakako izvor finansiranja celog ovog posla. Iako je ovo, verovatno, i najteže pitanje, uveren sam da se rešenje može naći odgovarajućim zajedničkim angažovanjem svih zainteresovanih činilaca u društveno-političkim zajednicama, privredi i oružanim snagama.

Milorad JANKOVIĆ

OBUKA ŠTABOVA I JEDINICA

Kada su u pitanju aktuelni problemi obuke štabova, starešina i jedinica teritorijalne odbrane, moramo poći od elementarnih zahteva koncepcije ONO. Ona ne dozvoljava različit tretman obučenosti pojedinih delova oružanih snaga — operativne i teritorijalne komponente — niti njihovu podelu na neke jedinice većeg ili manjeg značaja bez obzira na kom delu ratišta se nalaze. Polazeći od činjenice da smo danas u mogućnosti da iz neposredne blizine pobliže sagledamo fizionomiju i sve strategijsko-operativne, taktičke i tehničke aspekte ratova s ograničenim ciljem, kao i dejstva u neprijateljskoj pozadini, imajući u vidu i iskustva sa vijetnamskog ratišta, nije teško sagledati ni fizionomiju ratova sa radikalnim ciljem, sa svim njihovim varijantama i podvarijantama. Otuda proizilaze jasni zahtevi za kvalifikovanom i kvalitetnom obukom teritorijalnih štabova i starešina, odnosno jedinica i vojnika — potreba njihovog stalnog osavremenjavanja i usavršavanja.

Obuka manevarske strukture ima više specifičnosti. Naš odnos prema toj obuci mora biti u skladu sa veličinom i ulogom tih snaga, tj. naši zahtevi moraju biti kritičniji i znatno oštrij. S obzirom na to da se radi o mobilizacijskim strukturama, da je relativno teško odvojiti pripadnike ovih jedinica od proizvodnje, to se u prvom planu nameću problemi metoda i formi obučavanja. Naši štabovi teritorijalne odbrane u ovom pogledu već imaju veoma velika iskustva. Njihova zajednička crta je da su obezbedili elastičan prilaz i da ovaj problem uspešno rešavaju. Naravno, tu se uključuju i neka savre-

mena iskustva drugih armija, kao i iskustva iz našeg narodnooslobodilačkog rata.

Pored uobičajenih zajedničkih i združenih vojnih vežbi izvođenih samostalno ili u sadejstvu sa operativnim jedinicama, veoma važno mesto zauzima i obuka u vreme kada se ne radi, tj. nedeljom i praznicima. Češće skupljanje vojnih obveznika stvara široke mogućnosti za osvežavanje starih i sticanje novih znanja, za proveru i usavršavanje mobilizacije, održavanje redovnih kontakata štabova i starešina sa vojnim obveznicima, a mnogo ne opterećuje privredu i proizvodnju. Sem toga, smatram da ova obuka daje mnoge značajne rezultate koji su i političkog karaktera. Poslednjih godina naša zemlja je bila izložena raznim pritiscima, bilo je čak političkih i teritorijalnih pretenzija, i stoga naši radni ljudi veoma cene aktivnost u obuci kvalifikovan rad komandi i štabova operativnog i teritorijalnog dela oružanih snaga.

U sistemu obuke važno mesto zauzima obuka omladine, nerašpoređenih obveznika i ženskog dela stanovništva. Pošto ove strukture još nisu organizovane za obuku u punom smislu reči, to se nameće posebna obaveza da se problemima njihove obuke prilazi što elastičnije, s tim da ne trpe nivo i kvalitet obučavanja.

Uvođenje nove tehnike u naoružanje teritorijalnih i partizanskih jedinica nameće nove zadatke u obuci u rukovanju i upotrebi tim novim tehničkim borbenim sredstvima, a održavanje kondicije mora biti na nivou koji važi i za jedinice operativne armije.

Taktička obuka u nekim sredinama je, po mom mišljenju, na nivou koji još nije na stepenu razvoja i potrebe teritorijalne odbrane. Naime, združene teritorijalne i partizanske jedinice uvode sve više sredstava za podršku, a imaju i jedinice rodova. Imajući u vidu i to da će u eventualnom ratu, posebno u početnom periodu i u prigraničnim zonama, deo naših partizanskih i teritorijalnih jedinica dejstvovati u borbenom poretku divizija i operativnom poretku armija sa obe strane fronta, da će biti angažovane u sudaru sa gusto ešeloniranim borbenim i operativnim snagama agresora, odnosno sa njegovim oklopnim, mehanizovanim, raketnim, helikopterskim i vazдушnim jedinicama naoružanim savremenim borbenim sredstvima i tehnikom, moraju se imati u vidu sasvim drugačiji i mnogo složeniji uslovi u kojima će dejstvovati naše partizanske i teritorijalne strukture. Ti uslovi se bitno razlikuju od onih koje smo imali u NOR-u na našem ratištu.

Svaka armija koja se sprema za osvajajući rat izgrađuje i organizuje posebne jedinice za okupacijski sistem. Poznato je iz iskustva alžirskog, vijetnamskog i nekih drugih ratova da u savremenim uslo-

vima osnovu okupacijskog sistema čine snage operativne armije, moderno naoružane i opremljene. Specijalne, okupacijske snage čine samo nekakav dodatak ovima, što nam mora biti stalno prisutno kad planiramo i izvodimo obuku u jedinicama teritorijalne odbrane.

Polazeći od zahteva daljeg usavršavanja organizacijsko-formacijskih struktura i unapređenja metoda rada komandi i štabova TO, značajno mesto zauzima osposobljavanje i obuka starešina u njima. Mislim da se osnovni problem sastoji u izvesnom naglašenom opterećenju štabova mirnodopskim stilom rada, tj. suvišnom pisanju, izradom raznih proračuna, šema, pregleda itd. Iako se ovaj posao ne sme potcenjivati, treba voditi računa o tome da ne bude sam sebi cilj. U uslovima brze izmene situacije na frontu i na određenom prostoru, posebno kada se radi o situaciji na privremeno zauzetoj teritoriji, štab mora biti usmeren na to da što brže prikupi podatke o agresoru, da brzo proceni razvoj situacije i da preduzme potrebne mere radi što uspešnijeg izvršenja zadatka.

Metod procene situacije mora znatno više biti dijalektički a manje statičan, a to znači da se događaji moraju predviđati. Istovremeno, mislim, da je u komandama i štabovima isto tako važno da se, pored pravilno donete one glavne, prelomne odluke, stalno prati njena realizacija, da se utiče na tok dejstava imajući uvek u vidu ono što suprotna strana može sada ili u kasnijem periodu da uradi.

U razvijenim armijama intenzivno se radi na razvijanju elektronskih i protivelektronskih sistema, svestrano se izučavaju elektronska i protivelektronska dejstva, odnosno njihov uticaj na strategiju, operatiku i taktiku, sistem, organizaciju, metode i forme komandovanja i rukovođenja. Nepoznavanje uticaja elektronskih sistema na borbena dejstva može dovesti do iznenađenja od taktičkih do strategijskih razmera sa teškim posledicama. Pri tome nije bitno da li naše oružane snage, posebno jedinice teritorijalne odbrane, raspolažu tim sredstvima i sistemima, koliko su dužne da izučavaju njihov uticaj na taktička, operativna i strategijska dejstva i da izgrađuju odgovarajuće protivmere i postupke. Taj uticaj nesumnjivo je velik već u miru, a biće još veći i složeniji u eventualnom ratu. Nisam za to da se taj uticaj precenjuje, ali smatram da se mora poznavati, jer se raznovrsna elektronska sredstva koriste pojedinačno ili u sistemu od čete do armije. Ako bi se iz savremenih strategijsko-operativnih i taktičkih dejstava isključili elektronski i protivelektronski sistemi, a time i elektronska i protivelektronska dejstva, dobila bi se veoma ogoljena i zastarela predstava o fizionomiji borbenih i operativnih dejstava, na frontu i u pozadini neprijateljskog fronta, bez obzira na količinu angažovanja druge savremene borbene tehnike.

U savremenim armijama se ne može govoriti o automehanizaciji, niti se mogu uspešno primenjivati raznovrsne savremene metode i forme u komandovanju i rukovođenju bez ovih sredstava i sistema. Ona se koriste u sistemu osmatranja, prisluškivanja i gonometrisanja, ometanja veza, upravljanja vatrom itd. Svi ovi sistemi pojedinačno ili integrisani služe za što brže slivanje kvalifikovanih informacija za komandovanje od čete do armije. Bez tačnih informacija pravovremeno dobijenih ovim sistemima za najkraće vreme i na nadležnom mestu danas je veoma riskantno upotrebiti skupe jedinice ili borbena sredstva kao što su oklopne, mehanizovane ili vazdušno-desantne snage, otvoriti vatru raketnih sistema, pa čak vatru i klasične artiljerije, a da se ne pominju avijacija, hemijska i nuklearna borbena sredstva itd.

Zonu dubine od 8 do 12 km ispred fronta moguće je osmatrati i kontrolisati danju i noću ovim sistemima i sredstvima isto tako efikasno kao što se to nekada moglo na određenoj dubini prednjeg kraja prvog položaja golim okom. To praktično znači da je u svako doba i pod svim uslovima moguće kontrolisati celu dubinu borbenog poretka divizije u odbrani, odnosno prvog ešelona armije u napadu. Iskustva sa vijetnamskog ratišta pokazuju da se ovim sredstvima, odnosno dejstvima, mogu pokrivati i znatno veće, operativne dubine bilo da se primenjuju radarska sredstva, razni senzori i detektori, TV za osmatranja iz vazduha itd. Sve to utiče na taktičke postupke jedinica i traži izgrađivanje novih metoda i formi borbenih dejstava operativnih snaga i teritorijalnih jedinica.

Iskustva sa vijetnamskog i bliskoistočnog ratišta veoma su sveža u vojnostručnom, strategijsko-operativnom, taktičkom i tehničkom pogledu, jer potvrđuju da su skoro sva nova borbena sredstva uključujući i neke od ovih sistema, ili više njih zajedno, koja služe za osmatranje, nišanje i za precizno otvaranje vatre na većim daljinama u svim vremenskim i meteorološkim uslovima bila upotrebljena. Pa i to nije sve. Savremeni upaljači na protivavionskim i protivtenkovskim raketama, raketama »more-more«, »kopno-more«, na zrnima nekih kalibara klasične artiljerije, avionskim bombama itd. sve više se izrađuju na principima elektronike radi lakšeg samonavođenja na ciljeve na moru, kopnu i u vazduhu, odnosno preciznijeg pogađanja važnih ciljeva.

Elektronska sredstva se sve više koriste i za obezbeđenje, naročito važnih objekata i čvorišta kao što su aerodromi, vazduhoplovne i pozadinske baze, skladišta, KM i sl., što takođe bitno utiče na operativno-taktičke postupke jedinica koje pripremaju napad, naročito

u pozadini neprijateljskog fronta. Iz toga proizilazi zaključak da će dejstva na privremeno zauzetoj teritoriji biti bitno složenija i specifičnija nego što je to bio slučaj u prošlom ratu.

Što se nas tiče, pogotovu štabova i starešina teritorijalnih snaga, moramo dobro poznavati sve ono što eventualni agresor može da upotrebi, moramo da poznajemo sva ta sredstva, sisteme, organizaciju i način upotrebe, njihov uticaj na našu aktivnost na frontu i u pozadini neprijatelja.

U svakom slučaju prema tim sistemima, raznim stanicama i poslugama, odnosno jedinicama ne smemo se odnositi kao prema nekoj naivnoj, manje opasnoj vojnoj organizaciji, već kao borbenoj strukturi koja, ako se dozvoli njen nesmetani rad, može imati izvanredan uticaj na tok borbenih dejstava. Moramo poznavati mane, nedostatke i slabosti, odnosno osetljivost tih sistema i izgrađivati taktiku dejstava protiv njih upravo stoga što najvećim delom dejstvuju u sistemu koji je osetljiv i ranjiv, pa se narušavanjem tog sistema mogu postići značajni efekti.

Na kraju, želeo bih da naglasim da ovim izlaganjem o značaju elektronskih i protivelektronskih dejstava nisam mislio da prenaglašavam njihov uticaj, snagu organizacije i metode delovanja, niti, pak, da posebno naglašavam da su ta sredstva i dejstva do sada neprocenjena i nesagledana. Poznato je da su se ovi sistemi i sredstva na vijetnamskom ratištu pokazala nemoćnim i neefikasnim da bitnije utiču ne samo na ishod rata nego na borbeni i operativni dejstva. Želeo sam da skrenem pažnju na ovaj problem i na potrebu izgradnje odgovarajućih protivmera, i to ne toliko zbog elektronskih i protivelektronskih dejstava, koliko stoga da se sa ovim problemima šire poveže i problem osavremenjavanja borbenih dejstava teritorijalne odbrane, pre svega u pozadini neprijateljskog fronta.

Josip ŽUŽULJ

AKTUELNA PITANJA OBUKE TO U OBALNOM POJASU

Specifičnost obuke jedinica TO u obalnom pojasu (pešadijskih, obalskih, vojnopomorskih) je u tome što se obučavaju u različitim medijumima: moru, otocima, kopnu, uključujući i planinski pojas u zaobalju, što, naravno, zahtjeva različite programe obuke, koje mo-

raju međusobno i u određenom stepenu da budu integrisani s obzirom na mogućnost zajedničkih dejstava u obalnom pojasu. Ovi programi već doživljavaju izmjene i dopune prema razvoju i popuni jedinica teritorijalne odbrane odgovarajućim borbenim i materijalnim sredstvima.

Obuka jedinica TO ne mora se sprovoditi samo u okviru njih, jer se dio obuke može provoditi i u okviru organizacije udruženog rada i drugih organizacija (na primjer, u raznim klubovima i sportskim društvima), gdje treba i mogu da se stiču određena znanja iz ideološko-političkog sadržaja, stručne izgradnje i fizičke obuke (psihofizička kondicija za ronjenje, vođenje broda u složenim uslovima, veslanje, plivanje, rukovanje različitim sredstvima ratne tehnike itd.). Na taj način se, u stvari, postiže da putem povremene obuke u formacijskim jedinicama TO težište bude na ovladavanju savremenijim tehničkim sredstvima i oružjima, kao i njihovom taktičkom upotrebom.

Mišljenja sam da se na ovom planu može još dosta postići, kao i integrisanjem odgovarajućih sadržaja u školske programe, na čemu je već do sada dosta urađeno. Naime, ta integracija mogla bi biti još konkretnija i raznovrsnija. Da pomenemo samo programe vojnopomorskih škola i pomorskih škola za školovanje kadrova trgovačke mornarice. Posebnu pažnju u ovome zaslužuje postupnost, metodika izvođenja i zatvaranje tzv. ciklusa prema programima. Sa tim u vezi se postavlja i pitanje vrednovanja rezultata ovakvog načina obučavanja, a i uspjeha koji zavisi od angažovanosti nastavničkog kadra. Znači, u pripremi uopće, pa prema tome i u obuci, moraju više učestvovati i ostale strukture društva.

Smatram da je najznačajnije istaći da nas jedinstveni sistem obuke i vaspitanja u TO uvažava i podstiče elastičan pristup ovom poslu, omogućava korisnu inicijativu i primjenu svih specifičnosti u obuci odgovarajućih jedinica prema njihovoj namjeni, uslovima i ambijentu u kojem će dejstvovati. Posebno je to značajno za vidovske i rodovske jedinice i sastave s obzirom na njihovu specifičnost, a što definišu njihovi planovi i programi obuke. Vidovske i rodovske jedinice moramo, u stvari, promatrati kao stalna jezgra njihovog daljnjeg razvoja u okvirima TO, a posebno u odnosu na potrebe i mogućnosti u masovnom angažiranju raspoloživih materijalno-tehničkih sredstava, razvoj borbenih dejstava i dugotrajnost vođenja rata na našoj akvatoriji i teritoriji.

Zamisli i normative o osavremenjavanju obuke i vaspitanju u TO, koje se odnose na određivanje nadležnosti u programiranju, planiranju, materijalno-finansijskom obezbeđenju i ocjenjivanju obuke,

treba proširiti i na širu bazu, tj. na infrastrukturu mornaričkih jedinica teritorijalne odbrane. Preciznije definiranje ovih nadležnosti otkloniće nejasnoće i moguća nerazumjevanja, koje bi se mogle pojaviti u realizaciji zahtjeva koje nameće savremena obuka i vaspitanje. Po našem shvatanju opravdana su nastojanja za daljnji razvoj nastavnih centara i određivanje njihove uloge u obuci teritorijalnih jedinica. Dosadašnja iskustva i problemi u organizaciji i izvođenju obuke idu u prilog rješenju da se težišno angažiramo na obuku u nastavnim centrima, bilo stacionarnog bilo pokretnog tipa, jer obuka u njima daje najbolje rezultate. Pored toga, to omogućava koncentraciju materijalnog obezbeđenja i uspješnijeg angažiranja stručnog sastava iz oružanih snaga i, što je od značaja, smanjuje materijalno-finansijsko naprezanje, a posebno nerazvijenih područja gdje su potrebe veće od njihovih materijalnih mogućnosti. Na ovaj način pruža im se efikasna i neophodna konkretna pomoć u kadrovskom i materijalno-finansijskom pogledu.

Iskustva našeg NOR-a, kao i ratova drugih oslobodilačkih armija vođenih poslije drugog svjetskog rata na koje se često pozivamo, moramo stvaralački koristiti u uobličavanju praktičnih radnji i postupaka, kao i teoretskih postavki koje moraju sadržavati novi kvalitet u viziji onoga što nam može nametnuti agresor. Ni organizacija, niti, pak, postupci i metodi u vođenju borbe se ne ponavljaju iz prethodnih ratova, pa se to neće dogoditi ni u našim uslovima. Radi toga u organizaciju, programiranje i sprovođenje planova obuke u život moramo unositi nove elemente i saznanja. Naš vojnik i starješina iz TO mora poznavati, uz sopstvenu, taktiku i tehniku mogućih agresora, kako bi se mogao uspješno boriti, pronalaziti slabe strane protivnika i optimalno iskorištavati sopstvene vrijednosti.

Uz sve to naš vojnik i starješina treba da posjeduje kvalitetna znanja iz društveno-političke problematike i ideološkog obrazovanja, što je osnovni preduslov za uspješno iskorišćavanje u borbi već stečenih vojnostručnih, tehničkih i ostalih znanja. Radi toga bi našu vojnostručnu literaturu i publicistiku trebalo još više približiti po sadržaju vojniku i osnovnom starješini, tako da obrađuje detaljnije sve predmete i problematiku koji se mogu i moraju teoretski savladati.

Obuka i vaspitanje u ostalim strukturama društva, posebno u omladinskim i radnim organizacijama i drugim sredinama, školama i fakultetima, u stručnom pogledu mora biti stalna briga štabova TO i oružanih snaga u cjelini, kako bi i u tim organizacijama proces modernizacije obuke i vaspitanja pratio tokove modernizacije u oružanim snagama.

OPREMANJE SAVREMENIM ORUŽJEM

Iako će borbeni postupci jedinica TO kada izvode borbena dejstva na privremeno zaposednutoj teritoriji pretežno poprimiti obeleđe partizanske taktike, ne znači da im nije potrebno savremeno naoružanje. Naprotiv, ono im je neophodno da bi se uspešno mogle suprotstaviti snagama agresora koji raspolaže modernim borbenim sredstvima. Ambijent se i tu izmenio i menja se iz godine u godinu. Za naše borce u NOR-u bilo je čudno kako su Nemci u petoj ofanzivi izvukli top na Maglič. Međutim, danas ne bi bilo nikakvo iznenađenje ako se na planinskim zaravnima i padinama — do kojih nema nikakvih kopnenih puteva — pojave tenkovi, oklopni transporteri, samohotke i druga tehnika, koja će se prevoziti vazдушnim putem, pre svega, helikopterima.

Upravo ova okolnost, postojanje i dalji razvoj savremene tehnike i njena upotreba od strane agresora, angažovanje specijalnih snaga i novih borbenih postupaka koji će biti prilagođeni našem prostoru, kao i činjenica da agresor prati naše napore u izgradnji odbrambenog sistema i način upotrebe oružanih snaga, nesumnjivo potencira neophodnost savremenog naoružanja. Bio bi anahronizam osporavati potrebu da jedinice TO dobiju odgovarajuća — savremena sredstva za podršku, protivdesantnu i protivoklopnu borbu, kao i za protivvazдушnu odbranu. Međutim, to bi naoružanje trebalo da bude prilagođeno, pre svega, da je lako i efikasno, da mnogo ne opterećuje i ne umanjuje pokretljivost jedinica TO u ovom složenom borbenom ambijentu.

Ukoliko naše snage, namenjene za dejstvo na privremeno zaposednutoj teritoriji, ne bi raspolagale odgovarajućim borbenim sredstvima koja imaju veći domet, vatrenu i probojnu moć, ne samo što bi trpele veće gubitke već ih ne bi nanosile agresoru, a on bi tada lakše održavao, kontrolisao i koristio posednuti prostor i ne bi morao preduzimati postupke koji bi ga stavljali u teži položaj, odnosno razvlačili mu snage.

Razmotrimo to na jednom primeru. Ako agresor drži i koristi aerodrom površine 4×4 km, koji je izložen čestim vatrenim udarima naših snaga TO, njegov pojas osiguranja radi zaštite snaga i sredstava na aerodromu zavisi od dometa naoružanja kojim raspolažu naše jedinice. Ukoliko bi raspolagale samo minobacačima do-

meta 4 km, dovoljno je da neprijatelj jev pojas osiguranja bude isturen na udaljenju 6 km od centra aerodroma. Međutim, ako naše jedinice u svom sastavu imaju lake raketne bacače dometa 10 km, pojas osiguranja će biti isturen na 12 km. Krug poluprečnika od 12 km iznosi 75 km, što je, u suštini, front koji agresor mora da brani i koji mu angažuje mnogo snaga.

Iz ovoga se može izvući i drugi važan zaključak — agresor će na privremeno zaposednutoj teritoriji držati manji broj, ali zato posebno važnih rejona (objekata — baza) i za njihovo obezbeđenje izdvajati jake snage. Manje posade biće ređe, jer bi postale lak plen snaga koje dejstvuju u njegovoj pozadini. Prema tome, da bi snage TO mogle uspešno dejstvovati protiv ovakvih objekata, potrebna su im odgovarajuća, praktična savremena borbena i druga sredstva i postupci koji će omogućiti prilaz i efikasno dejstvo.

Pri razmatranju ove problematike složio bih se sa pukovnikom Bosancem — da ne smemo zapostavljati niti potcenjivati i druga borbena sredstva, navodno zastarela za TO. U našem sistemu opštenarodne odbrane agresoru se ne suprotstavljaju samo oružane snage, nego i sve društvene strukture i svaki građanin. Pri tako masovnom angažovanju stanovnika i svih sredstava u otporu, a posebno oružanom, primenu će naći svako naoružanje i mnoga druga improvizovana sredstva, osobito u naseljenim mestima, gde je mogućnost primene tih sredstava skoro neograničena, a kreativnost i motivisanost radnih ljudi u samoupravnom društvu doprinosi njenom širenju.

Da se određena sredstva u ovom smislu zapostavljaju, izrazit je primer lovačko oružje. Ova vrsta oružja je veoma rasprostranjena u svim krajevima zemlje (računa se da ima blizu 150.000 registrovanih lovaca). Ako imamo u vidu da jedan lovac ima i po dve puške — za sitnu i krupnu divljač — a jedan deo vlasnika lovačkog oružja nisu lovci, to sa aspekta opštenarodne odbrane predstavlja veliki borbena arsenal — prosečno u svakoj opštini ima više od 300 pušaka. Međutim, u našoj vojnoj teoriji i praksi ne čuje se ni reči o mogućnostima i načinu korišćenja ovog oružja u oružanom otporu protiv agresora. Neke lovačke organizacije su nešto preduzele (Savez lovačkih organizacija B i H) u pogledu evidencije i rasporeda lovačkog oružja onih vlasnika oružja koji imaju ratni raspored. Podsetio bih da su se lovačke puške u kubanskoj revoluciji upotrebljavale veoma uspešno, pa čak i kao improvizovani bacači flaša sa zapaljivom smešom.

Već je istaknuto da među najvažnije zadatke jedinica TO spadaju oni koje će one rešavati na teritoriji privremeno zaposednutoj od agresora. Oružanom borbom na ovom prostoru, pored nanošenja gubitaka agresoru, sprečavaće uspostavljanje i delovanje okupacionog sistema, s jedne strane i pružaće podršku i obezbeđivati funkcionisanje našeg društveno-političkog sistema, s druge strane. Na tom se planu javlja i mnoštvo konkretnih borbenih zadataka jedinica TO, vezanih za kontrolu teritorije, zaštitu stanovništva, raznih institucija društveno-političkih zajednica, materijalnih dobara itd.

Upravo iznete okolnosti nameću dva veoma aktuelna zadatka, koji će značiti bitan preduslov za efikasnu borbenu upotrebu jedinica TO, a to su:

1) Izučavanje savremenog okupacionog sistema agresora koji će on nastojati da uspostavi na našem prostoru. Drugim rečima, treba izučiti njegove snage, mere i aktivnosti (vojne, političke, ekonomske, policijske i druge) sračunate na držanje, kontrolu i korišćenje teritorije i stanovništva, na uspostavljanje njegove vlasti itd. To podrazumeva njegovu aktivnost sračunatu na svestrano izučavanje naše zemlje, stanja, raspoloženja stanovništva, formi propagandnog delovanja radi pridobijanja naroda, načine sprečavanja otpora itd.

2) Svestrano i temeljito (teorijski i praktično) izučavanje i pripremanje funkcionisanja društveno-političkog sistema na privremeno zaposednutoj teritoriji. To podrazumeva odgovarajuća organizaciona, kadrovska, materijalna i druga rešenja za sve društvene strukture čija je aktivnost predviđena na ovom prostoru. Potreba za ovim rešenjima je utoliko preča jer treba da služe kao osnova za razradu borbene upotrebe jedinica TO pri izvršavanju zadataka vezanih za aktivnost određenih struktura.

Napomenuo bih da nam iskustva iz našeg NOR-a govore da su određene krizne situacije, koje su proistekle iz potreba zaštite stanovništva, bolnica i ranjenika, sprečavanja prodora na slobodnu teritoriju, zaštita rukovodstva i sl., uslovljavale najodsudnije angažovanje naših znatnih snaga u oružanoj borbi.

Istorija se ne ponavlja, ali je sigurno da će naše jedinice TO morati da rešavaju slične i mnogo složenije zadatke na privremeno zaposednutoj teritoriji i u eventualnom ratu. Samim tim što smo organizovano društvo, što su nam materijalne i druge mogućnosti takve da možemo unapred planirati i pripremiti odgovarajuće uslove za život i borbu, kao što su materijalne rezerve, proizvodni i remontni kapaciteti, štamparije, radio-difuzne stanice, bolnice i druge insti-

tucije itd., sasvim je normalno što se jedinice TO mogu uspješno pripremati za sve zadatke na privremeno zaposednutoj teritoriji. Delovanje, pa i opstanak pomenutih institucija, na koje će agresor usmeravati svoja dejstva, zavisiće, pored ostalog, od efikasnosti jedinica teritorijalne odbrane da ih uspješno zaštite i obezbede. Otuda je sasvim normalno da se jedinice teritorijalne odbrane moraju pripremati za izvršavanje i takvih zadataka.

Remko MATUŠAN

NAUČNO-ISTRAŽIVAČKI RAD

Na osnovu ovdje izrečenih kritičkih ocjena o zaostajanju teorije za praksom moglo bi se zaključiti da — nesumnjivo uspješna — praksa teritorijalne odbrane nije u potrebnoj mjeri bila predmet naučnog istraživanja. Očigledno je da su izostale cjelovitije teoretske interpretacije postojeće prakse. Vjerovatno je da postoji neka korelacija između takvog stanja i činjenice da su u teoriji teritorijalne odbrane više prisutne spekulativne, a manje empirijske metode istraživanja. Izgleda da nije bilo dovoljno usmjerenosti ka provjeravanju hipoteza u praksi i sistematizacije i teoretskog uopćavanja njenih pozitivnih iskustava. Osim toga, treba imati na umu da primarno iskustvo ma kako racionalno bilo, ipak, ne može, u načelu, kompenzirati nedostatak teoretske utemeljenosti prakse.

Bržem prevladavanju zaostajanja teorije pridonijelo bi usklađivanje učešće u naučnoistraživačkom radu svih onih institucija koje su po prirodi svoje djelatnosti, u većoj ili manjoj mjeri, upućene ili su neposredno zainteresirane za istraživanje određenih problema teritorijalne odbrane. U tome odgovarajuće mjesto pripada štabovima i jedinicama teritorijalne odbrane, pogotovo kada se imaju u vidu još nedovoljno iskorišćene mogućnosti da se na nekim vježbama štabova i jedinica, pored nastavnih, realiziraju i određeni istraživački ciljevi.

S obzirom na širinu istraživačkog polja i slojevitost pojava ukazat će se potreba za interdisciplinarnim pristupom pojedinim problemima teritorijalne odbrane. Kada su u pitanju konkretni istraživački projekti, u istraživačke timove bi trebalo uključiti istraživače onih profila stručnosti koje su potrebne da se pojedini problemi istraže

upravo s onih stajališta koja su značajna za teoriju i praksu teritorijalne odbrane. I, na kraju, ne treba zaboraviti da uspješan naučno-istraživački rad ima svoje objektivne pretpostavke u odgovarajućoj kadrovskoj bazi.

Mihajlo VUČINIĆ

Ova rasprava, kao što vidite, ukazala je na dosta pitanja koja traže dalje teorijsko izučavanje. Na neka smo dali odgovore, ali, naš trud će uroditi plodom samo onda ako smo uspjeli da zainteresujemo širi krug drugova, kako onih iz neposredne prakse, tako i one koji se i teorijski bave problematikom teritorijalne odbrane. U tom smislu smatram, da smo za ovim okruglim stolom samo otvorili raspravu, što znači da očekujemo njen nastavak uz učešće šireg kruga saradnika.